

tankesmedjan
TIDEN

NR 7 | 2017

===== RAPPORT =====

REFORMER ÄR MÖJLIGA

Tre fullt finansierade reformer för ett
mer rättvist och jämlikt Sverige

TORSTEN KJELLGREN

ISBN 978-91-88224-54-5
© Tankesmedjan Tiden 2017
Text: Torsten Kjellgren
Grafisk form: Kim Ingesson
Tryckeri: Linderoths, 2017, Vingåker

REFORMER ÄR MÖJLIGA

Tre fullt finansierade reformer för ett mer rättvist och jämlikt Sverige

- ◆ **Hög tid för reformer.** Socialdemokraterna har en historia av att leverera samhällsförbättrande och jämlikhetskapande reformer. Men de senaste decennierna har partiet endast förmått att åstadkomma en sådan: maxtaxan i förskolan. I dagens Sverige där den ekonomiska ojämlikheten växer kraftigt, har många grupper det svårt att få vardagen att gå runt, samtidigt som några få är väldigt förmögna. För att garantera ett värdigt liv för alla medborgare, och samtidigt uppnå en högre jämlikhet i samhället krävs nya reformer. Denna rapport presenterar tre sådana, samt föreslår åtgärder på hur de kan finansieras. > Sid 12.
- ◆ **Avgiftsfri tandvård.** Tänderna är en del av kroppen. Ändå är tandvården separerad från övriga vården. En rutinundersökning kostar 825 kronor, och en tandbehandling kan kosta tiotusentals kronor. Många människor i dagens Sverige upplever sig inte ha råd att gå till tandläkaren. Det är ovärdigt ett välfärdssamhälle att god tandhälsa blir en klassfråga. Den första reformen som föreslås är därför införandet av avgiftsfri tandvård. Beräkningar visar att reformen skulle kosta mellan 20 och 25 miljarder kronor. > Sid 16.
- ◆ **Avgiftsfri förskola.** Förskolan kan delvis förklara kvinnors höga deltagande på den svenska arbetsmarknaden, samtidigt som den erbjuder en väg in i det svenska samhället och möjligheter att lära sig det svenska språket för nyanlända vuxna och barn. Forskning visar också att förskolan för med sig positiva effekter för barnens fysiska och psykiska hälsa, och för deras framtida liv. Men till skillnad mot resten av skolsystemet kostar förskolan pengar. För att alla föräldrar ska ha råd att ha sina barn i förskolan, och ta del av de många fördelar den erbjuder, föreslår den andra reformen att slopa avgifterna för förskolan. Detta skulle kosta cirka 1,6 miljard kronor. > Sid 20.
- ◆ **Höjd garantipension.** Nästan var femte svensk pensionär lever i relativ fattigdom. Det är inte värdigt ett välfärdssamhälle att kasta ut äldre människor i fattigdom, och en orolig ålderdom. Den del av pensionen som utgår till de som har haft en låg eller ingen inkomst under livet, garantipensionen, uppgår till

max 7093 kronor för gifta och 7952 kronor för ensamstående, före skatt. I ett slag kan fattigpensionen utraderas i Sverige, vilket skulle medföra minskad fattigdom, värdig ålderdom för alla, och ett längre och lyckligare liv. Den tredje reformen föreslår en höjning av garantipensionen till att överskrida EU:s mått för relativ fattigdom: 12 100 kronor per månad i disponibel inkomst. Detta skulle kosta cirka 16,4 miljarder kronor. >Sid 27.

- ◆ **Finansieringsförslag.** Flertalet åtgärder som har potential att finansiera reformerna utreds i rapporten: höjd kapitalvinstskatt, höjd bankavgift, införande av fastighetsskatt, förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt samt avtrappat ränteavdrag. Dessa utvärderas utefter sin progressivitet; en så liten påverkan på resurssvaga grupper som möjligt samt de skatteintäkter de skulle inbringa. >Sid 35.
- ◆ **Tre fullt finansierade reformer för ett mer rättvist och jämlikt Sverige.** De tre reformerna skulle innebära stora förbättringar inom hälsa, jämställdhet, integration och jämlikhet för det svenska samhället. Deras kostnad uppgår till cirka 40,5 miljarder kronor. Reformerna föreslås finansieras genom en återinförd förmögenhetsskatt, en ny arvs- och gåvoskatt samt ett avtrappat ränteavdrag. Dessa tre åtgärder skulle fullt ut finansiera reformerna och samtidigt lämna 1 miljard kronor i överskott i statsfinanserna. >Sid 65.

Stort tack till

- ♦ Emil Bustos, doktorand i nationalekonomi på Handelshögskolan i Stockholm, som stått för kostnads- och intäktsberäkningar i rapporten.
 - ♦ Elis Örjes, masterstudent i internationell ekonomi och finans vid Science Po i Paris och Handelshögskolan i Stockholm, som stått för kostnads- och intäktsberäkningar i rapporten.
 - ♦ Stefan de Vylder, nationalekonom, som har bidragit med expertis, råd och handledning under arbetets gång.
-

INNEHÅLL

INNEHÅLL	7
SAMMANFATTNING	9
1. INLEDNING	11
1.1 Bakgrund	12
1.2 Syfte	13
1.3 Disposition	13
2. REFORMERNA	15
2.1 Avgiftsfri tandvård	16
2.2 Avgiftsfri förskola	20
2.3 Höjd garantipension	27
3. FINANSIERINGSFÖRSLAG	35
3.1 Kapitalvinstskatt	35
3.2 Bankavgift	38
3.3 Fastighetsskatt	39
3.4 Förmögenhetsskatt	46
3.5 Arvs- och gåvoskatt	51
3.6 Ränteavdrag	57
3.7 Ränteavdrag och fastighetsskatt	62
4. RESULTAT: TRE FULLT FINANSIERADE REFORMER	65
5. SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER	69
REFERENSER	73

SAMMANFATTNING

Ojämligheten växer kraftigt i Sverige. Många människor har det svårt att få vardagen att gå ihop, samtidigt som några få är väldigt förmögna. Flera av välfärdssamhällets centrala uppgifter: att erbjuda god vård, en värdig barndom och ålderdom för sina medborgare, uppfylls inte fullt ut. Många människor upplever sig inte ha råd med fundamentala välfärdstjänster inom dessa områden. Det är med andra ord hög tid för reformer.

Denna rapport föreslår tre reformer som på ett tydligt sätt skulle förbättra för många människor i dagens Sverige: avgiftsfri tandvård, avgiftsfri förskola och höjd garantipension. Reformerna, vilka totalt skulle kosta 40,5 miljarder kronor att genomföra, skulle ha stora positiva konsekvenser på det svenska samhället inom hälsa, jämställdhet, integration och jämlikhet.

Rapporten utreder vidare olika åtgärder för att finansiera reformerna: höjd kapitalvinstskatt, höjd bankavgift, införande av fastighetsskatt, förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt samt avtrappat ränteavdrag. Förslagen utvärderas utefter sin progressivitet; med en ambition att påverka resurssvaga grupper i så liten utsträckning som möjligt samt de skatteintäkter som de skulle inbringa.

Utredningen konkluderar att de tre bästa åtgärderna skulle vara en återinförd förmögenhetsskatt, en ny arvs- och gåvoskatt samt ett avtrappat ränteavdrag. Dessa åtgärder skulle fullt ut finansiera de tre reformerna och samtidigt lämna 1 miljard kronor i överskott i statsfinanserna.

Rapporten visar således att reformer för ett mer värdigt, rättvist och jämlikt Sverige är fullt möjliga.

1. INLEDNING

Reformismen är socialdemokratins ideologiska kärna. Då de konservativa verkar för att bevara samhällsstrukturer, och kommunister uppmanar till en omvälvande revolution, så förespråkar socialdemokrater i stället en reformering av samhället. Brister och orättvisor synliggörs och bekämpas inte genom revolt, utan med strategiska och jämlikhetsskapande insatser ifrån statligt håll. Ofta har det skett med mycket lyckade resultat. Barnbidrag, avgiftsfri skola och utbildning och föräldraförsäkring är några resultat av den socialdemokratiska reformismen i Sverige.

Men de senaste decennierna har de socialdemokratiska reformerna lyst med sin frånvaro. Trots att partiet har haft regeringsmakten under längre perioder har endast en betydande socialpolitisk reform införts under de senaste 30 åren: maxtaxan i förskolan. Under denna period har också väljarstödet för Socialdemokraterna dalat kraftigt. När de jämlikhetsskapande och samhällsförbättrande reformerna, som tidigare var partiets signum, nu inte levereras så vänder allt fler väljare partiet ryggen (Hinnfors, 2017).

Samtidigt har Sverige också förändrats som land. Även om Sverige alltjämt är ett av världens rikaste länder, så fördelas inte längre resurserna lika jämlikt och rättvist. 1980 var Sverige bland världens mest jämlika länder, men efter det har det gått utför. Under de senaste decennierna har Sverige upplevt den största ökningen av ekonomisk ojämlikhet i hela OECD. De resurssvaga grupperna får det allt svårare att få vardagen att gå ihop, samtidigt som de rikaste procenten i samhället blir alltmer förmögna (OECD, 2015).

Med andra ord är det hög tid för Socialdemokraterna att gå till val på konkreta, socialpolitiska och jämlikhetsskapande reformer. Denna rapport presenterar vilka dessa bör bestå av, och hur de kan finansieras.

1.1 BAKGRUND

Några år efter att Per Albin Hansson hade lanserat sitt projekt om folkhemmet, eller medborgarhemmet, inleddes 1932 ett 44 år långt socialdemokratiskt regeringsinnehav. Denna period kännetecknades av kraftig samhällsförbättring och minskande socioekonomiska klyftor. Sverige förvandlades från ett fattigt land till ett av världens rikaste. Samtidigt fördelades resurserna jämnt och rättvist. Folkhälsan förbättrades, högre utbildning öppnades upp för breda samhällsklasser, fattigdom och arbetslöshet pressades kraftigt tillbaka. Allt detta åstadkoms genom reformer initierade och implementerade av Socialdemokraterna.

Samhällsbrister identifierades, varpå partiet formulerade ett reformförslag som, fullt finansierat, lanserades och sedan infördes. När exempelvis fertiliteten var låg och fattigdomen för barnfamiljer var utbredd på 1930-talet lanserades barnbidraget. När reformen sedan byggdes ut under 1940-talet, vände barnafödandet uppåt samtidigt som fattigdomen för barnfamiljer pressades tillbaka (SCB, 2008). När bostadskrisen uppstod på 1960-talet infördes miljonprogrammet. Vid 1970, när implementeringen hade nått ut med full kraft, hade samtliga bostadsköer byggts bort för flerbostadshus, och krisen var löst (Boverket, 2014).

Den långa regeringsperioden visade tydligt att socialdemokratin hade god förmåga att såväl identifiera samhällsproblem, som att ta itu med dem genom att leverera konkreta reformer som förbättrade människors livssituationer. Dessa var dessutom fullt finansierade. Sociala och jämlikhetsskapande reformer implementerades således utan att det skedde på bekostnad av en statsbudget i balans. Det exceptionellt långa regeringsinnehavet kan förklaras av flera faktorer. Regeringsduglighet och goda statsfinanser spelade en viktig roll. Men Socialdemokraternas existensberättigande och särdrag för väljarna var framför allt förmågan att i hög takt kunna leverera breda samhällsförbättrande reformer (Hinnfors, 2017).

När Socialdemokraterna kom tillbaka till regeringsmakten 1982, efter att de borgerliga partierna hade styrt Sverige i två mandatperioder, hade det politiska landskapet förändrats. Nyliberala vindar blåste i västvärlden. I Storbritannien

hade Margaret Thatcher kommit till makten, och i USA hade Ronald Reagan intagit presidentämbetet. Båda dessa ledare stod för en hård för nyliberal politik med privatiseringar, avregleringar och utförsäljningar av gemensamma ägodelar.

Även inom det socialdemokratiska partiet i Sverige blåste förändringens vindar åt höger. Flera ledande företrädare, tillhörande den så kallade "kanslihusögern", gjorde analysen att reformprojektet med välfärdsstaten

hade gått för långt mot socialism. Man började tala om att välfärdsstaten inte längre kunde växa mer, utan var tvungen att bantas ner. Konsekvenserna blev att sociala och jämlikhetskapande reformer blev alltmer ovanliga från partiet under 1980- och sedan 1990-talet. I stället förde Socialdemokraterna i regeringsställning igenom flera avregleringar och nedskärningar inom den offentliga sek-

” Flera ledande företrädare, tillhörande den så kallade ”kanslihusögern”, gjorde analysen att reformprojektet med välfärdsstaten hade gått för långt mot socialism.

torn. Utvecklingen i Sverige var knappast unik. Efter ett 1980-tal dominerat av nyliberalismen, återtog socialdemokrater runt om i västvärlden makten på nytt under 1990-talet. Dock i en förändrad skepnad. Under parollen ”tredje vägens politik” backade socialdemokratiska ledare såsom Tony Blair, Gerhard Schröder och Göran Persson från en offensiv jämlikhetssträvande reformagenda. I stället accepterades i stor utsträckning marknadens växande makt på statens bekostnad. Viljan till breda sociala reformer som kunde råda bot på marknadens snedvridna omfördelning tycktes bortblåst. Hade man gett upp tron på politikens förmåga att kunna leverera samhällsförbättrande och jämlikhetskapande reformer? (Östberg, 2017).

Många socialdemokrater hävdar än i dag att så inte är fallet.

1.2 SYFTE

Den svenska socialdemokratin har länge efterfrågat en nytändning i rörelsen. Samtidigt letar partiet febrilt efter ett sätt att åter samla ett väljarstöd upp emot 40 procent. Att gå till val på konkreta, fullt finansierade, reformer som förbättrar många människors vardag torde åstadkomma just detta.

När det politiska samtalet inför valet 2018 i stor utsträckning har upptagits av regeringsfrågan, syftar denna rapport till att bidra med förslag på politikens faktiska innehåll. Rapporten strävar efter att inte bara återvända till socialdemokratiens ideologiska kärna, reformismen, utan också ha människors vardag i dagens Sverige som utgångspunkt. I det Sverige där de ekonomiska och sociala skillnaderna kraftigt ökar mellan olika grupper finns många problem och hinder som försvårar vardagen för människor. Vissa är komplexa och tar lång tid att lösa, medan andra kan åtgärdas med konkreta och direkta tilltag. Denna rapport fokuserar på det senare, genom att presentera tre konkreta socialpolitiska reformer samt beräkningar av deras kostnader.

Vid sidan av reformerna utreder också rapporten olika finansieringsförslag. Dessa består av förslag på konkreta åtgärder samt beräkningar av hur stora intäkter de skulle inbringa till statskassan. Finansieringsåtgärderna strävar efter en hög progressivitet; det vill säga inbringande av så stora medel som möjligt till statskassan med en så liten påverkan på ekonomiskt och socialt svaga grupper som möjligt.

Med metodologiska uträkningar för reformernas kostnader samt de föreslagna åtgärdernas intäkter, vilandes på trovärdiga källor, har denna rapport ambitionen att på allvar bidra till debatten både inom och utanför det socialdemokratiska partiet.

Reformer är nödvändiga och de är möjliga – det bevisar denna rapport.

1.3 DISPOSITION

Efter denna inledande del presenteras de tre socialpolitiska reformförslagen: deras bakgrund, syfte, kostnader samt dynamiska effekter. Därefter utreds sex

finansieringsåtgärder; deras syften, fördelar, risker, intäkter och dynamiska effekter.

Detta följs av en resultatdel där rapporten tar ställning till vilka åtgärder som anses mest effektiva för att finansiera de tre reformerna. De bedöms utifrån sin progressivitet, intäkter till statskassan samt eventuella positiva eller negativa dynamiska effekter.

Slutligen presenteras slutsatser och framtida rekommendationer i en avslutande del, utifrån materialet som framkommit i rapporten.

2. REFORMERNA

De tre reformerna som föreslås i denna rapport riktar sig, på klassiskt socialdemokratiskt manér, till breda samhällsgrupper. Förtjänsterna med att inkludera breda grupper är många och väldokumenterade. När sociala reformer i form av välfärdstjänster är breda, eller till och med universella, i sin natur stärks den generella legitimiteten för välfärdssystemet. Mer bemedlade grupper, såsom övre medelklass, har lättare att acceptera en hög skattekvot om de själva känner sig omfattade och inkluderade i välfärdstjänsterna. Breda och universella tjänster skapar också gemensamma intressen för hela befolkningen i att den offentliga förvaltningen och välfärden sköts effektivt, rättvist och med god kvalitet. Dessa gemensamma intressen kan i förlängningen leda till en känsla av samhörighet mellan medborgarna, att "alla sitter i samma båt", och en tillit till det gemensamma samhällssystemet (Rothstein, 2011).

Vad gäller utkomsterna av breda välfärdstjänster så kännetecknas de av en starkt jämlikhetsskapande effekt. Ibland faktiskt mer så än riktade tjänster till specifika, resurssvaga grupper i samhället. Detta förhållande benämns i den statsvetenskapliga forskningen som "omfördelningsparadoxen". Termen syftar på de politiska system som har breda välfärdstjänster, vilka innefattar stora grupper, och som når en hög jämlikhet som utkomst. Som sin motsats har andra politiska system endast riktade välfärdstjänster till resurssvaga grupper, och når en lägre jämlikhet som resultat. Ett konkret exempel på detta förhållande är USA:s välfärdssystem som via stöd inom livsmedel och utbildning främst riktar sig till ekonomiskt svaga grupper, och de universella element som finns att finna i det svenska välfärdssystemet (t.ex. barnbidrag och studiebidrag). Det förstnämnda bidrar till en samhällssyn där välfärd snarare betraktas som välgörenhet, där synen på staten blir mer kritisk, och där utkomsten dessutom blir mer ojämlig. Det sistnämnda följer den socialdemokratiska traditionen av breda insatser som täcker in stora grupper, inklusive de övre samhällsskikten. Insatser likt dessa har visat sig skapa en högre jämlikhet, då de svagaste grupperna har fått det socialt och ekonomiskt bättre. Samtidigt upplever de övre samhällsskikten också att de får det bättre, då de får ta del av de positiva utkomsterna av

välståndssystemet. Detta skapar en högre legitimitet för det offentligt finansierade systemet, och får breda grupper av samhället att acceptera en högre skatteskattkvot samt de insatser som trots allt inryms i systemet ämnade för de svagare grupperna (bostadsbidrag, underhållsstöd etc.) (Korpi & Palme, 1998).

Förutom att rikta sig till breda grupper i samhället strävar reformförslagen i denna rapport också efter att inkludera de olika skeendena av livscykeln. Reformerna riktar sig, var för sig, till tre olika åldersgrupper i samhället. De skulle, om de implementerades, innebära förbättringar ”från vaggan till graven” sett utifrån en livscykel samtidigt som de skulle underlätta för flera olika gruppers vardag här och nu.

Kostnadsberäkningarna för reformerna bygger på senast tillgängliga offentliga statistiken. Utöver de direkta kostnaderna för reformerna tar också rapporten hänsyn till dynamiska effekter, skapade av samhällsekonomiska följder eller människors beteendeförändringar, som kan komma som konsekvens av respektive reform.

2.1 AVGIFTSFRI TANDVÅRD

Tänderna är en del av kroppen. Samtidigt är tandvården separerad från övriga vården. Detta ologiska fenomen utgör det första argumentet för en reformerad tandvård. I ett välfärdssystem värt namnet bör alla medborgare vara garanterade vård, när de är i behov av det, utan hänsyn till tjockleken på plånboken. Detta bör rimligtvis gälla hela kroppen, också tänderna.

Ett besök på en vårdcentral i Sverige kostar endast 120 kronor. Vidare finns ett högkostnadsskydd om 1 100 kronor per år (Stockholms län). Även om vården alltså inte är avgiftsfri, så följer den likväl devisen att behovet snarare än plånboken styr. Tandvården skiljer sig kraftigt ifrån detta.

En basundersökning hos tandläkare har referenspriset 825 kronor. Vid behov av ingrepp och behandlingar rör det sig om tusentals, och ibland tiotusentals, kronor i avgift. Dessa kostnader avskräcker många människor från att gå till tandläkaren. Hela 15 procent av Sveriges vuxna befolkning (1,1 miljoner människor) uppger, i en enkätundersökning utförd av branschtidningen Tand-

läkartidningen, att de trots behov har avstått från att gå till tandläkaren. Det i särklass tyngsta skälet för detta är ekonomiskt. Cirka 10 procent av de tillfrågade uppger nämligen att de har avstått från att besöka tandläkaren enbart på grund av ekonomiska skäl. Enkäten visar också att skillnaderna i tandhälsa mellan olika socioekonomiska grupper är mycket stora, och har en ökande trend. Ar-

betslösa, sjukskrivna och utlandsfödda människor har en klart sämre tandhälsa än sysselsatta och inrikesfödda (Tandläkartidningen, 2014). Undersökningen förstärker bilden av att tandhälsa är en tydlig klassfråga i dagens Sverige.

För barn och ungdomar upp till 19 år har tandvården länge varit avgiftsfri i Sverige. Och åldersgränsen är på väg uppåt. Socialdemokraterna föreslog redan

” Arbeta lösa, sjukskrivna och utlandsfödda människor har en klart sämre tandhälsa än sysselsatta och inrikesfödda.

i sitt valprogram 2006 en höjning till 24 år. Vidare föreslogs också en sänkning av referenspriset till 200 kronor för en basundersökning samt ett utbyggt högkostnadsskydd för dyrare tandbehandlingar (Socialdemokraterna, 2006). Partiet förlorade dock som bekant valet, och löftet förverkligas inte under den borgerliga alliansregeringen.

Socialdemokraterna har nu, väl tillbaka i regeringsställning, beslutat tillsammans med Miljöpartiet och Vänsterpartiet att höja åldersgränsen från 19 till 23 år. Höjningen sker successivt först till 21 år 2017, sedan till 22 år 2018, och slutligen till 23 år 2019 (Vänsterpartiet, 2017).

Andra åldersgrupper är avgiftsbelagda och hade länge inget statligt stöd för att täcka upp tandvårdskostnader. Men sedan några år mottar de ekonomiskt stöd i olika omfattningar.

Den socialdemokratiska regeringen införde 2002 ett kostnadstak för tandbehandlingar för personer äldre än 64 år. Taket sattes vid 7 700 kronor vilket innebar att kostnaden för en behandling, oavsett omfattning, aldrig kan överskrida det beloppet. Likväl är detta en stor summa för många pensionärer. För andra vuxna åldersgrupper infördes inget liknande högkostnadsskydd vid detta tillfälle. Detta kom senare, nämligen 2008 när det så kallade tandvårdsstödet lanserades. Tandvårdsstödet bestod av tre delar. Den första delen utgjordes av ett allmänt tandvårdsbidrag. Detta innebar i praktiken en rabatt för samtliga patienter för ett tandläkarbesök per år. Storleken på bidraget varierade beroende på åldersgrupp. 23–29-åringar och personer äldre än 65 år fick 300 kronor per år, medan 30–64-åringar fick 150 kronor per år i bidrag. Den andra delen riktade sig till personer med sjukdom eller funktionsnedsättning med försämrad tandhälsa som följd. De mottog ett bidrag på 600 kronor utbetalt två gånger per år. Den tredje och sista delen, tandvårdersättningen, var tänkt som ett skydd mot höga tandvårdskostnader. Denna innebar att staten står för 50 procent av kostnaden för en tandbehandling som överstiger 3 000 kronor, och 85 procent för en behandling som överstiger 15 000 kronor (SOU, 2015:76).

Regeringen har, tillsammans med Vänsterpartiet, beslutat att höja den första delen av tandvårdsstödet. Höjningen består av en dubblering av tandvårdsbidraget för samtliga grupper, vilket leder till 300 respektive 600 kronor i bidrag per år. Ändringen träder i kraft 1 april 2018 (Vänsterpartiet, 2017).

Socialdemokraterna har gjort gällande att man strävar efter att fortsatt minska kostnadsgapet mellan tandvård och övrig vård. På partikongressen i april 2017 beslutades att: *”Steg ska tas under nästa mandatperiod för en mer jämlik tandvård där tandhälsan inte är en klassfråga.”* (Socialdemokraterna, 2017).

Även om det finns viljor inom partiet, särskilt från Skåne, som vill gå längre än dessa odefinierade ”steg” så nöjer sig partiet med dessa två insatser i dagsläget: dubblering av tandvårdsbidraget och en successiv höjning av åldersgränsen för gratis tandvård.

Socialdemokraterna har nu, väl tillbaka i regeringsställning, beslutat tillsammans med Miljöpartiet och Vänsterpartiet att höja åldersgränsen från 19 till 23 år.

Denna rapport föreslår ett rejält kliv framåt från detta, nämligen införandet av avgiftsfri tandvård för samtliga åldersgrupper. Detta skulle vara en kraftfull jämlikhetskapande reform som effektivt tar bort hela den klassdimension som tandhälsan i dag genomsyras av.

Med införandet av avgiftsfri tandvård kan man inte längre avgöra om en person är fattig genom att begrunda dess tänder. Vidare skulle tandvården öppnas upp för samtliga medborgare, och nu även inkludera alla de människor som i dagens Sverige inte upplever sig ha råd att gå till tandläkaren, trots behov. Samtidigt skulle ingen, såväl fattig som välbemedlad, längre löpa risk för stora oförutsedda utgifter som försvårar privatekonomin då behovet av tandbehandling uppstår. Välfärdssamhället skulle med denna reform ta nästa steg i en naturlig utveckling, där man kan garantera en god tandhälsa för alla sina medborgare. Detta skulle få positiva konsekvenser för folkhälsan och därmed levnadsnivån. En god tandhälsa skulle med denna reform bli en garanti för alla människor i det svenska samhället, fattig som rik och ung som gammal. Det skulle hela samhället tjäna på.

Beräkning

Kostnadsberäkningarna för denna reform baseras dels på de siffror som presenteras av branschorganisationen Privattandläkarna i sin genomgång av tandvårdens kostnader (Privattandläkarna, 2017), samt av regeringen i sin utredning *Ett tandvårdsstöd för alla* (SOU, 2015:76).

De båda landar i samma belopp för svensk tandvårds omsättning för 2014, vilket är den senaste tillgängliga siffran: 24,8 miljarder kronor.

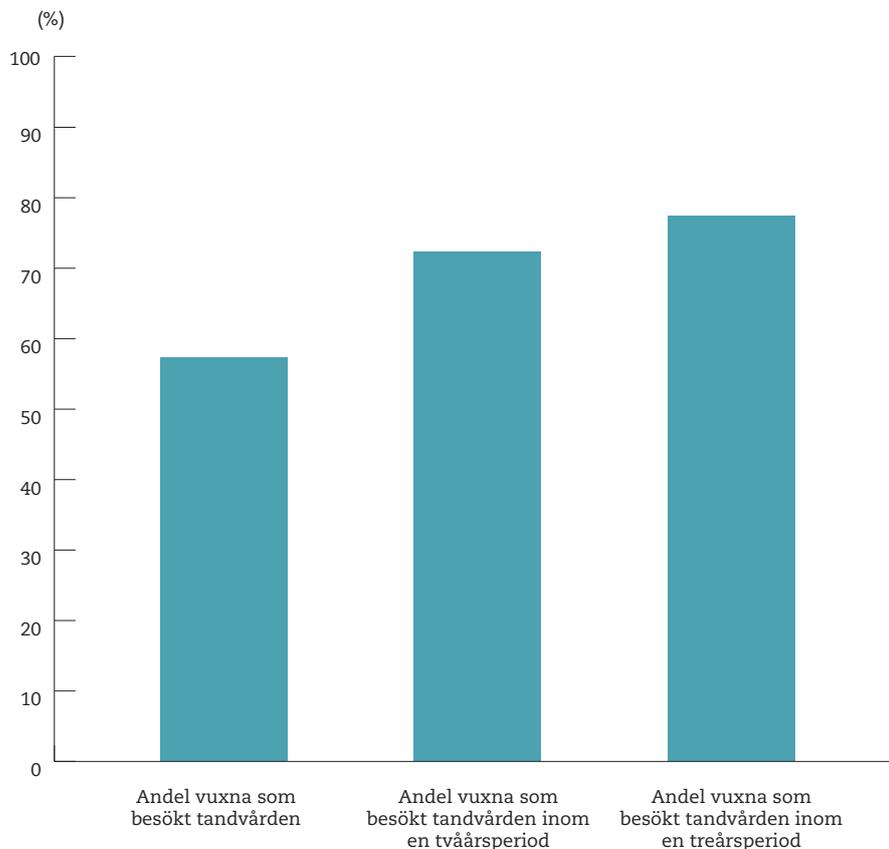
TABELL 1 Omsättning tandvård totalt 2014, miljarder kronor.

Total omsättning	24,8
Patientavgifter, (62 %)	15,3
Landstingsmedel, (17 %)	4,2
Statligt tandvårdsstöd ¹ , (21 %)	5,3

Tabell 1 visar att av de totalt cirka 25 miljarder kronorna i omsättning så är cirka 15 miljarder så kallade patientavgifter och cirka 10 miljarder betalas av stat eller landsting. Med andra ord är majoriteten av kostnaderna privat finansierade.

Det är vanligt att en person besöker tandläkaren i snitt en gång vartannat år. 2014 hade drygt 57 procent besökt tandläkaren minst en gång, men under en tvåårsperiod hade drygt 72 procent besökt en tandläkare (se diagram 1).

1 Refererar till det gamla tandvårdsstödet, ej det nya som träder i kraft först 2018.

DIAGRAM 1 Undersökning: Har du besökt tandvården?

Om staten skulle betala privatavgifterna endast för de personer som i dag går till tandvården skulle detta kosta 15,3 miljarder kronor.

Om den grupp som i dagsläget inte går till tandläkaren under en tvåårsperiod nu börjar göra ett besök vartannat år när det blir gratis så innebär den ökade kostnaden för införandet av avgiftsfri tandvård knappt 28 procent av 24,8 miljarder, det vill säga 6,9 miljarder kronor. Om dessa 28 procent antas göra en basundersökning med referenspris 825 kronor skulle den totala summan uppgå till 1,65 miljarder kronor.

Om de 10 procenten som i dag säger sig inte ha råd att gå till tandläkaren nu skulle börja göra detta när det blir gratis, och dessa personer har samma vårdbehov som de som i dag går till tandläkaren, så blir kostnaden 2,3 miljarder kronor.

TABELL 2 Olika kostnadsberäkningar (miljarder kronor).

Om alla gick på basundersökning minst en gång vartannat år	1,65
Extrakostnad utan beteendeeffekter miljarder kronor	15,3
Beteendeeffekter: ekonomi (ökat utnyttjande med 10 %)	2,3
Extrakostnad om resterande 27,7 % behövde samma vård som de 72,3 %	6,9

Det går inte att rakt av lägga ihop beräkningarna ovan eftersom de kan överlappa varandra. Dessa ger dock var för sig en fingervisning om storleksordningen på kostnaderna för införandet av avgiftsfri tandvård. Alla dessa beräkningar bygger på att vårdbehovet hos de som inte går till tandläkaren är lika stort som de som i dag går till tandläkaren. Det är svårt att veta om så är fallet eller inte. Det finns nämligen två huvudsakliga, motstridiga, scenarier:

- ♦ Ekonomiskt svagare personer som inte har råd att gå till tandläkaren har i genomsnitt en sämre tandhälsa, och därmed högre behov, än de som i dag har råd att gå till tandläkaren.
- ♦ De som väljer att inte gå till tandläkaren är personer med förhållandevis bra munhygien som inte upplever några problem med tänderna och inte heller något behov av tandvård.

Det är svårt att säga vilken av dessa två effekter som skulle dominera om tandvården blev avgiftsfri.

Kostnad för avgiftsfri tandvård

Införandet av avgiftsfri tandvård skulle kosta omkring **20 till 25 miljarder kronor**. Cirka 15 miljarder för att betala de avgifter som i dag betalas av privatpersoner och 5 till 10 miljarder för de extrakostnader som uppstår då fler personer väljer att konsumera tandvård.

Detta gäller dock under förutsättning att regelverket författas så att uttag av tandvård inte ökar hos de som i dag besöker tandläkaren. Detta kan exempelvis säkerställas genom att införa en maxgräns på en gratis basundersökning vartannat år, men med obegränsat antal avgiftsfria tandbehandlingar vid behov.

2.2 AVGIFTSFRI FÖRSKOLA

Förskolan är en viktig välfärdsinstitution. Den har fört med sig många samhällsförtjänster. I flera decennier har den möjliggjort att människor kan kombinera en karriär med föräldraskapet. Då kvinnor allt som oftast tar ett större ansvar för barnen än männen, har förskolan haft en särskilt viktig roll i att stärka kvin-

nornas position i det svenska samhället. Forskning visar nämligen att förskolan tydligt har bidragit till de framsteg på jämställdhetsområdet som tagits i Sverige de senaste decennierna. En lättillgänglig förskola med goda öppettider ses som en av de centrala förklaringarna till det, internationellt sett, höga kvinnliga deltagandet på den svenska arbetsmarknaden. Att kunna kombinera föräldraskapet med ett heltidsarbete och en egen försörjning har skapat förutsättningar för många kvinnor att forma sina egna liv. Förskolan har därmed varit en central institution både för jämställdheten, arbetsmarknaden och därmed den samhällsekonomiska utvecklingen (Tallberg Broman, 2009).

Vidare har förskolan stora positiva konsekvenser för den grupp som spenderar sina dagar där: barnen. Folkhälsomyndigheten visar i en undersökning, baserad på en gedigen genomgång av den senaste forskningen inom Norden, på en mängd positiva effekter som förskolan har för barn. Såväl den fysiska som psykiska hälsan är bättre hos barn som går på förskolan än de som stannar hemma eller går hos dagmamma. Vidare kan klara positiva effekter på längre sikt skönjas. Förskolebarn får senare i livet bättre skolresultat, högre utbildningsnivå och högre lön i genomsnitt än barn som stannat hemma eller gått hos dagmamma. Skillnaden är särskilt stor hos barn som kommer från familjer med lägre socioekonomisk status. Undersökningen bekräftar det som många tidigare studier har påvisat: förskolan har en kraftigt positiv inverkan på barn inom en mängd olika områden (Folkhälsomyndigheten, 2017).

Även utanför Norden har forskning visat på de positiva effekterna av förskolan. En studie från Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) utreder effekten på skolmognad och språkfärdigheter hos barn som gått i tidig förskola i Tyskland. Studien visar att förskolan gynnat barn på en mängd områden, särskilt de som har lågutbildade mödrar och utrikesfödda föräldrar (Felfe & Lalive, 2014). Förskolan har därmed även en klassutjämnande- och integrationsfunktion, utöver de många andra positiva konsekvenserna för barnen.

Maxtaxereformen

Trots förskolans tydligt positiva utkomster för flera grupper i samhället, är den alltfjämt avgiftsbelagd i Sverige. Detta faktum blir än mer ologiskt med tanke på att resten av skolsystemet är helt avgiftsfritt.

Under lång tid var avgifterna så höga att många föräldrar inte upplevde sig ha råd med förskolan. En stor insats kom dock att förändra detta, som är att betrakta som Socialdemokraternas enskilt största socialpolitiska reform de senaste decennierna: maxtaxan i förskolan.

Tidigare skilde sig avgifterna mellan landets olika kommuner. Vissa kommuner tillämpade timtaxa, där föräldrarna fick betala en avgift som grundades på hur många timmar barnet spenderade i förskolan. I andra kommuner grundade sig avgiften på föräldrarnas inkomst. Det ostandardiserade systemet innebar att kostnaderna för förskolan skiljde sig kraftigt för barnfamiljer i olika delar

Undersökningen bekräftar det som många tidigare studier har påvisat: förskolan har en kraftigt positiv inverkan på barn inom en mängd olika områden.

av landet. I en nationell genomgång utförd av Skolverket 1999 framgick det att avgiften för en tvåbarnsfamilj med genomsnittliga inkomster, vars barn spende-

För en lågavlönad ensamstående förälder, med ett barn i förskolan 46 timmar i veckan, kunde avgiften variera från 0 till 2420 kronor i månaden.

rade 40 timmar i veckan i förskolan, kunde variera från 0 till 4 200 kronor i månaden (en kommun i landet hade helt slopat avgifterna för förskolan i mars 1999). För en lågavlönad ensamstående förälder, med ett barn i förskolan 46 timmar i veckan, kunde avgiften variera från 0 till 2 420 kronor i månaden. De stora skillnaderna och de höga kostnaderna för somliga barnfamiljer låg till grund för Socialdemokraternas proposition år 2000: införandet av maxtaxa i förskolan.

Förslaget, som senare nådde majoritet i riksdagen och förverkligades, innebar att allmän förskola infördes för barn från tre år. Det blev obligatoriskt för alla kommu-femåring (men ej obligatoriskt för varje barn att utnyttja dessa). Vidare standardiserades avgifterna över hela landet. De nya avgifterna grundade sig på hushållens samlade inkomst (försörjnings- och studiestöd samt barn- och bostadsbidrag räknas ej med), men med en maxavgift, och sattes enligt följande princip:

- ♦ Första barnet: 3 procent av inkomsten, dock högst 1 140 kronor i månaden.
- ♦ Andra barnet: 2 procent av inkomsten, dock högst 760 kronor i månaden.
- ♦ Tredje barnet: 1 procent av inkomsten, dock högst 380 kronor i månaden.
- ♦ Fjärde och nästkommande barn: avgiftsfritt.

(Regeringens proposition, 1999/2000:129)

Sedan maxtaxan i förskolan implementerades 2002 har systemet bestått. Det enda som har ändrats sedan införandet är att maxavgifterna har höjts något. Sedan januari 2017 gäller max 1 362 kronor för det första barnet, 908 kronor för det andra, 454 kronor för det tredje, och 0 kronor för de nästkommande (Stockholms stad, 2017)

Reformen innebar en stor förbättring. Systemet standardiserades och avvikelserna försvann. För många barnfamiljer runt om i landet gick också kostnaderna kraftigt ned. Ett år efter införandet stod det exempelvis klart att en genomsnittlig tvåbarnsfamilj sparade 11 000 kronor per år tack vare reformen (SVT Nyheter, 2007).

Fem år efter att maxtaxan infördes, 2007, utförde Skolverket en rad utvärderingar av reformen. Dessa fastslog att maxtaxan gjort förskolan mer tillgänglig för barn, och mindre styrd av föräldrarnas sysselsättning och socioekonomiska status. En ökning kunde ses i andel inskrivna barn i förskolan, framför allt bland barn till arbetslösa och föräldralediga. (SvD, 2007) En av farhågorna när reformen introducerades var att barnen nu skulle få längre dagar på förskolan, i och med att timtaxan avskaffades. Detta visade sig dock vara felaktigt. Utvärderingen slog fast att barnens genomsnittliga tid i förskolan snarare gick ner efter att reformen infördes (SR, 2006).

Vad gäller maxtaxans effekt på föräldrars deltagande på arbetsmarknaden så har två vetenskapliga studier tittat närmare på sambandet. I den första jämförs föräldrar som fick olika avgiftssänkningar som följd av standardiseringen för den tidigare kommunalt varierande avgiften. Studien konkluderar att kvinnor som fick en avgiftssänkning om minst 500 kronor hade ungefär 3 procent högre sannolikhet att vara i arbetskraften. Däremot förefaller sänkningen inte ha någon effekt på hur mycket kvinnan arbetar, givet att hon redan var sysselsatt (Lindqvist, Lundin, & Mörk, 2006).

En annan studie slår fast att maxtaxan innebär att avgifterna för föräldrar med liknande inkomstnivåer över hela landet likställdes. Detta då den nästintill slumpmässiga kommunala variationen i avgifter avskaffades. Författarna hittar också små om än tydliga positiva effekter på föräldrarnas sysselsättningsgrad som följd av införandet av maxtaxan (Lundin, Mörk, & Öckert, 2007).

Avgiftsfri förskola

Sammantaget visar idel forskning och empiri på förskolans positiva effekter för barn, kvinnor, integration och arbetsmarknad. Det står också klart, efter införandet av maxtaxan 2002, att tillgängligheten och den klassutjämnande effekten av förskolan stärktes när den blev billigare. Det är därför naturligt att anta att dessa effekter förstärks ytterligare om den reform som föreslås i denna rapport skulle förverkligas: införandet av avgiftsfri förskola.

Detta skulle vara en viktig socialpolitisk reform, då den slopar avgifterna för den enda del av skolsystemet som i dag kostar pengar. Förskolan, som visat sig ha så många fördelar för barnens framtida liv, skulle öppnas upp för alla. Inget barn kommer med denna reform längre behöva stanna hemma under dagarna för att hens föräldrar inte har råd med förskoleavgifterna. Resurssvaga föräldrar som i dagens situation inte har råd att sätta sina barn i förskolan skulle nu kunna göra detta. Särskilt för kvinnor, som i regel tar ett större ansvar för barnen, skulle en avgiftsfri förskola möjliggöra ett större deltagande på arbetsmarknaden, och därmed en förbättrad inkomst och framtida pension. Vidare skulle reformen ha stora positiva konsekvenser för integrationen av nyanlända människor. Med en avgiftsfri förskola kommer nyanlända föräldrar få kraftigt förbättrade möjligheter att sätta sina barn i förskolan. Barnen kommer tack vare detta kunna lära sig det svenska språket snabbare, samtidigt som deras föräldrar får värdefulla inledande kontakter med det svenska samhället. Föräldrarna får också stärkta incitament att söka arbete, då de inte behöver ta ansvar för barnen på dagarna.

Beräkning

Med hänvisning till forskningen presenterad i föregående avsnitt, kommer införandet av avgiftsfri förskola främst ha två effekter på statsfinanserna: å ena sidan de ökade kostnaderna i samband med att förskolan byggs ut, å andra sidan de ökade skatteintäkterna i takt med att föräldrar arbetar i större utsträckning.

Beräkningarna är behäftade med viss osäkerhet då mikrodata över föräldrar, barn och arbetsinkomster inte finns tillgängligt.

Åldersspannet för beräkningarna går från tre till fem år. Detta då datatillgången är som bäst inom detta åldersspann, i och med att den allmänna förskolan startar från tre års ålder. En avgiftsfri förskola för denna grupp innebär ökade offentliga utgifter dels för att betala de kostnader som tidigare täcktes av inbetalade avgifter, dels för att täcka kostnaderna för de nytillkomna barn som i dag inte är inskrivna i förskolan.

Enligt regeringen var de totala kostnaderna för förskolan år 2015 ungefär 68,2 miljarder kronor. Antalet inskrivna barn var 493 609. Detta motsvarar 139 200

” Enligt SCB var de totala kostnaderna för förskolan 2015 omkring 68 miljarder kronor, och stämmer således väl med regeringens uppgifter.

kronor per barn i genomsnitt. Bland de inskrivna var drygt hälften, 246 800 barn, i åldrarna ett till tre år. Ett antagande kan därför göras att hälften av kostnaderna kommer från barnen i åldrarna tre till fem år. Kostnaderna för denna grupp uppgår därför till 34,1 miljarder kronor för år 2015 (Regeringen, 2016).

Enligt SCB var de totala kostnaderna för förskolan 2015 omkring 68 miljarder kronor, och stämmer således väl med regeringens uppgifter. Av dessa var 7 procent

finansierade av avgifter i den delen av förskolan som drivs av kommunen. Det antas här att 7 procent också gäller för den privat drivna delen av förskolan. De kommunala kostnaderna uppgick då till 31,69 miljarder kronor. 93,4 procent av barnen i åldrarna tre till fem år gick på förskolan (SCB, 2017).

Med en linjär kostnadsökning skulle det ha kostat 33,93 miljarder kronor för kommunen om alla barn hade deltagit, givet att avgifterna fanns kvar. I den kommande simuleringen kommer dock kostnaderna för tre olika scenarier att jämföras: om 95 procent, 97 procent respektive 99 procent av alla barn inom åldersspannet skulle bli inskrivna när förskolan blir avgiftsfri.

Medan små förändringar troligen innebär en linjär ökning av kostnaden så innebär större utbyggnader att nya förskolor behöver byggas samtidigt som ökad efterfrågan på lärare kan innebära höjda löner. Det antas här att dessa kostnader kommer innebära en ökning med ytterligare 10 procent i utgifter jämfört med om ingen utbyggnad av förskolan görs.

TABELL 3 Ökning av kostnaderna för att bygga ut förskola (miljarder kronor).

95 %	1,38
97 %	2,13
99 %	2,87

Tabell 3 visar uppskattningar av de omedelbara kostnaderna av att bygga ut förskolan. Kostnadsökningarna varierar mellan 1,38 och 2,87 miljarder kronor. Detta får betraktas som relativt låga kostnader i budgetsammanhang. Den huvudsakliga anledningen till de små siffrorna är att en hög andel av barnen redan är inskrivna vid förskolan.

Dynamiska effekter

Vid införandet av avgiftsfri förskola uppstår några effekter som är svåra att beräkna i konkreta siffror. Dessa har främst att göra med integration. Om förskolan blir avgiftsfri, och kapitalsvaga nyanlända föräldrar väljer att sätta sina barn i förskolan i större utsträckning än i dag som följd av de stärkta ekonomiska incitamenten för detta, så kan deras integration antas underlättas på flera sätt. Dels får deras barn svenskspråkiga vänner på förskolan. Det innebär att barnen snabbare kommer lära sig det svenska språket. Vidare innebär förskolan att barnen får en kulturell och samhällelig "inskolning" till det svenska samhället, vilket de kommer dra nytta av längre fram i livet. Vad gäller föräldrarna får de genom förskolan en värdefull, tidig kontakt med det svenska samhället. Möjliga kontakter uppstår med andra barns föräldrar samt med förskolepersonalen. Detta ökar möjligheten till att lära sig det svenska språket och socialt komma in i det svenska samhället. Dessa värden är fundamentala för nyanlända människors integration, och därmed också centrala för det svenska samhället. Men i och med att de är svåra att sätta konkreta siffror på, vänder vi nu blicken mot de dynamiska effekterna av reformen som går att beräkna.

Medan en utbyggd förskola innebär ökade kostnader så innebär det även, som tidigare refererad forskning visat, framtida intäkter för staten i takt med att föräldrar arbetar mer.

Det är teoretiskt tvetydigt hur en avgiftsfri förskola kommer att påverka föräldrars arbete. Det hela kan delas upp i två delar: beslutet att arbeta över huvud taget samt hur mycket man som förälder väljer att arbeta. När priset för barnomsorg sjunker förväntas fler föräldrar välja att gå in i arbetskraften, eftersom det blir mer lönsamt. Samtidigt innebär en slopad avgift att föräldrarna kan få ut mer konsumtion och barnomsorg för samma mängd arbetstid som förut. Således kan vissa föräldrar välja att arbeta mindre. Men som har nämnts tidigare så slår flera studier fast att billigare och mer tillgänglig barnomsorg är förenat med högre sysselsättning, i synnerhet för kvinnor.

Den betydande dynamiska effekten av denna reform ur ett statsfinansiellt perspektiv är således effekten på sysselsättningen. Tidigare studier har visat på små om än tydligt positiva effekter. Samtidigt har dessa studier utvärderat maxtaxan i förskolan, vilket får betraktas som en mindre reform än den som presenteras här. Eftersom studierna visar på positiva effekter på sysselsättningen som följd av minskade avgifter i förskolan så är det rimligt att anta att fler personer kommer få sysselsättning också om förskolan görs helt avgiftsfri.

I syftet att inte överskatta effekterna av reformen, antas att enbart kvinnors arbetsmarknadsdeltagande påverkas. Detta då de i regel tar ett betydligt större ansvar för barnen än männen, samt har ett genomsnittligt lägre deltagande på arbetsmarknaden. Då familjedata inte finns tillgängligt, beräknas tre olika scenarier: för varje barn så börjar i snitt en tredjedel, en halv respektive en hel kvinna att förvärvsarbeta. Detta är ett grovt antagande.

Vidare innebär förskolan att barnen får en kulturell och samhällelig "inskolning" till det svenska samhället.

Vidare behövs ett antagande om hur mycket dessa människor kommer att tjäna i lön. Eftersom det rör sig om personer som sedan tidigare inte återfinns på arbetsmarknaden, samt kan komma att välja att arbeta deltid, så är det rimligt att anta en inkomst som ligger under medianlönen. För enkelhetens skull antas en inkomst motsvarande den fjärde decilen för kvinnor 2015, således 252 371 kronor per år (SCB, 2017). Dessa kvinnor väntas bli sysselsatta, då de får minska de incitament till att välja att inte arbeta.

TABELL 4 Ökning av antalet sysselsatta kvinnor.

Andel inskrivna barn i förskolan	33 %	50 %	100 %
95 %	1 316	1 974	3 949
97 %	2 962	4 442	8 885
99 %	4 607	6 911	13 821

I tabell 4 framgår det att antalet sysselsatta kan öka med mellan 1 316 och 13 821 kvinnor.

I takt med att antalet sysselsatta ökar så stiger även skatteintäkterna. Detta sker dels via inkomstskatt på 30 procent samt via ökade arbetsgivaravgifter på 31,42 procent. Vidare förväntas konsumtionen öka med 47 procent av inkomsterna. Detta då SCB slår fast att konsumtionen utgör cirka 47 procent av BNP (SCB, 2017).

Eftersom inte all konsumtion beskattas med samma momssats så blir den genomsnittliga skatten lägre. Enligt OECD inbringade Sveriges moms 57 procent av vad en enhetlig moms på alla varor hade gjort (OECD, 2016). Samma förhållande förväntas gälla för 2015, så beräkningar för en motsvarande heltäckande moms kan göras om: $57 \% * 25 \% = 14,25 \%$. Skatteintäkterna kan därmed förväntas öka med mellan 0,21 och 2,23 miljarder kronor (se tabell 5).

TABELL 5 Ökning av skatteintäkter (miljarder kronor).

Andel barn inskrivna i förskolan	33 %	50 %	100 %
95 %	0,21	0,32	0,64
97 %	0,48	0,72	1,44
99 %	0,74	1,12	2,23

Vidare innebär avskaffade avgifter ett ökat konsumtionsutrymme för de som redan nu har sina barn i förskolan. Med antagandet att 47 procent av dessa

inkomster går till konsumtion, så leder den ökade momsens till att skatteintäkterna ökar ytterligare med 0,16 miljarder kronor.

En ytterligare effekt av att förskolan byggs ut är att fler människor anställs inom branschen. Denna eventuella effekt räknas dock inte in, eftersom det inte står klart huruvida reformen enbart skulle innebära en flytt av människor mellan branscher. Om en person exempelvis tidigare arbetat inom äldreomsorg och nu börjar arbeta inom förskolan så är nettoeffekten för staten enbart skillnaden i skatteintäkter som följd av den nya lönen för personen. Då denna faktor är svår att uppskatta, och med det överhängande syftet att inte överskatta reformens konsekvenser, så antas denna effekt vara försumbar.

Kostnad för avgiftsfri förskola

Nettoeffekten av att bygga ut förskolan beror dels på hur många fler barn som börjar gå på förskolan samt på hur mycket föräldrarnas sysselsättning ökar.

TABELL 6 Nettokostnad av att bygga ut förskolan (miljarder kronor).

Andel barn inskrivna i förskolan	33 %	50 %	100 %
95 %	1,01	0,90	0,58
97 %	1,49	1,25	0,53
99 %	1,97	1,60	0,48

Tabell 6 visar att nettokostnaden för avgiftsfri förskola, med 99 procent av barnen inskrivna, varierar mellan 0,48 och 1,97 miljarder kronor.

En avgiftsfri förskola skulle vara en omfattande socialpolitisk reform. Den skulle troligen göra att ännu fler föräldrar väljer att sätta sina barn i förskolan. Detta skulle med största sannolikhet ha positiva effekter på barnens hälsa och utveckling, samt på jämställdhet, integration och sysselsättning för kvinnor och nyanlända. Totalkostnaden beror på hur många barn som börjar i förskolan som en följd av reformen samt hur många föräldrar som börjar arbeta. Om reformen antas få stor effekt och få 99 procent av alla barn inskrivna i förskolan, och med mellanantagandet att en på två kvinnor får arbete, så uppgår kostnaden till **1,6 miljard kronor**.

2.3 HÖJD GARANTIPENSION

De senaste åren har en oroväckande trend uppenbarat sig i Sverige: framväxten av allt fler fattigpensionärer. En växande äldre grupp har svårt att få vardagen att gå ihop ekonomiskt. Sverige sticker ut jämfört med andra jämförbara länder. Enligt EU:s statistik löper mer än 18 procent av alla svenska pensionärer risk för

fattigdom. Andelen är mer än dubbelt så stor som i Danmark, Norge och Frankrike. EU:s mått för relativ fattigdom utgörs av en disponibel inkomst som understiger 60 procent av medianinkomsten i ett land (Eurostat, 2017).

Framväxten av fattigpensionärer är ett mångfacetterat problem. Till att börja med är det ovärdigt ett välfärdssamhälle att ha en stor grupp åldringar i fattigdom. Lika mycket som att säkerställa en god barndom och rätten till utbildning och vård, så är det välfärdssystemets uppgift att trygga en värdig ålderdom för sina medborgare. I ett välfärdsland som Sverige bygger hela samhällsidén på att staten ska förmå att erbjuda pensioner som människor kan leva på. Nära, lokala skyddsnät som spelar en viktig roll i äldre människors försörjning i många andra länder såsom familjen, grannskapet eller kyrkan har sedan lång tid i Sverige haft en mycket marginell funktion. Den äldre gruppen i Sverige blir således mer sårbar, och har inte tillgång till de alternativa skyddsnät som finns i somliga länder, när staten inte lyckas svara upp mot sitt ansvar och leverera en värdig pension. Många kastas då ut i fattigdom. Detta är en av de absolut största samhällsutmaningarna för Sverige.

Denna rapport föreslår en jämlikhetsskapande reform för att råda bot på problemet: en stor höjning av garantipensionen. Reformen skulle i ett slag utradera fattigpensionen, och lyfta alla dagens fattigpensionärer till en dräglig levnadsstandard. Detta skulle få stora positiva konsekvenser för äldres trygghet, välmående och hälsa. Det är ett universellt fenomen att när fattigdomen minskar för människor så förbättras deras hälsa, och livslängden ökar. Många åldringar skulle med denna reform slippa oroa sig för att inte få sina sista år i livet att gå runt ekonomiskt. Samtidigt skulle de fysiskt och psykiskt må bättre, och således leva längre. Att ha en frisk, lycklig och trygg befolkning som lever länge är såväl värdigt som lönsamt för ett land. Ett välfärdssamhälle som Sverige bör kunna garantera alla sina medborgare en trygg och dräglig ålderdom. För detta krävs en kraftig höjning av garantipensionen.

Ett pensionssystem under förändring

Fattigpensionärer är knappast något nytt fenomen i Sverige. Men under välfärdssamhällets "gyllene år" förminskades gruppen kraftigt. Det första pensionssystemet i Sverige, folkpensionen, infördes 1913. Den bestod av ett tämligen lågt, standardiserat belopp. Syftet var att säkerställa en minimnivå och bromsa framväxten av stora grupper fattigpensionärer. Systemet förmådde dock inte att ekonomiskt trygga ålderdomen för de bredare grupperna arbetstagare. Arbetarklassen hade inte möjligheten att under yrkeslivet lägga undan kapital för framtida sparande. Det innebar att den knappa folkpensionen inte räckte till för att trygga ålderdomen ekonomiskt. Detta skulle dock komma att förändras med införandet av den allmänna tilläggs pensionen (ATP). Denna kom på plats 1960, efter en lång politisk strid med en tillhörande folkomröstning. För att kvalificera sig till ATP krävdes att man förvärvat arbetat i 30 år. Pensionens storlek baserades sedan på arbetstagarens 15 bästa inkomstår (Sundén, 2006).

ATP innebar en kraftig förbättring för många pensionärens ekonomi. Systemet

ledde till att de allra flesta som hade yrkesarbetat på heltid, även lågt betalda arbetaryrken, kunde se fram emot en värdig och trygg ålderdom ekonomiskt. Det är med hänvisning till detta som ATP ofta har benämnts som "folkhemmets kronjuvel" (Andersson 2000).

Den stora förtjänsten med ATP, att breda grupper fick en god pension, kom längre fram att vägas mot de stegrande kostnaderna för systemet. Generositeten i systemet att pensionen grundade sig på de bästa inkomststären ledde till höga kostnader. Vidare var systemet uppbyggt efter 1950-talets livsvillkor. I takt med att människor i Sverige fick det allt bättre, levde de också längre. Från att medellivslängden var strax över 70 år när systemet infördes, steg den stadigt till att nå 80 år under 1990-talet (Gapminder, 2017). Den positiva utvecklingen med att människor levde längre skapade samtidigt alltmer skenande kostnader för systemet. In på 1990-talet fanns det en bred politisk enighet om att ATP var ohållbart, och att ett nytt system behövde komma på plats. (Sundén, 2006)

De fem riksdagspartierna som 1994 slöt den så kallade Pensionsöverenskommelsen har sedan dess utgjort den pensionsgrupp som har till uppgift att förvalta det nya pensionssystemet som kom på plats några år senare: Socialdemokraterna, Moderaterna, Centerpartiet, Folkpartiet (senare Liberalerna) och Kristdemokraterna. Under nuvarande mandatperiod ingår också Miljöpartiet i gruppen genom sitt regeringssamarbete med Socialdemokraterna. Partiet är dock inte en permanent medlem som de andra. Överenskommelsen innefattar samtliga delar av det nya systemet, och innebär också att inga ändringar kan göras såvida inte samtliga partier i pensionsgruppen står bakom förslaget (Regeringen, 2017).

Det nya pensionssystemet innebar en total förändring. ATP-systemet, som kritiserades för att vara för generöst och långsiktigt ohållbart, skrotades. Det ersattes av ett stramare system, som bygger på pensionsrätter enligt inbetalningar från den enskilde arbetstagaren till systemet under yrkeslivet. I stället för att baseras på de bästa inkomststären, som ATP gjorde, så utgår det nya systemet från hela arbetslivets inkomst men upp till ett visst tak. Kostnaderna för inkomstpensionerna i systemet fogades samman med Sveriges ekonomiska tillväxt, för att följa inkomstutvecklingen. Mekanismer lades också in för att justera systemet enligt den ökande medellivslängden (Regeringen, 2009).

Det nya systemets struktur illustreras vanligtvis genom en pyramid bestående av tre delar:

1. Den allmänna pensionen: utbetalas av staten, och administreras av Pensionsmyndigheten.
2. Tjänstepension: utbetalas av arbetsgivaren.
3. Frivilligt eget sparande.
(Pensionsmyndigheten, 2017)

Då det endast är den första delen som administreras av staten, är det alltså denna som lättast kan reformeras politiskt, och är således den mest relevanta delen att fördjupa sig i för denna rapport.

Den allmänna pensionen består av följande delar:

- ♦ **Inkomstpension:** Inkomstgrundad (lön, arbetslöshetsersättning, sjuk- och aktivitetsersättning, föräldrapenning). 16 procent av arbetstagarens inkomst avsätts för denna del varje år.
- ♦ **Premiepension:** Inkomstgrundad. 2,5 procent av arbetstagarens inkomst avsätts för denna del varje år. Arbetstagaren kan välja att placera pengarna i fonder, eller låta de ligga kvar i det statliga fondvalet.
- ♦ **Tilläggs pension:** Inkomstgrundad. Endast för de som är födda 1938–1953. Resterna av ATP-systemet. Ju tidigare arbetstagaren är född desto större del av den totala pensionen utgörs av denna del.
- ♦ **Garantipension:** Grundskydd för den som haft låg eller ingen arbetsinkomst under livet. Full garantipension uppgår till 7952 kronor per månad för ensamstående och 7093 kronor för gifta personer, före skatt. Detta förutsätter att man bott 40 år i Sverige. Beloppet avtar med 1/40 för varje minskat år personen bott i Sverige, och för den som bott i Sverige i mindre än tre år utgår ingen pension. Inslaget av garantipension avtar också i takt med eventuell inkomstgrundad pension, och upphör helt om arbetstagaren mottar andra pensioner (såsom änkepension) över 11 471 kronor (ensamstående) och 10 167 kronor (gift).
- ♦ **Bostadstillägg & Äldreförsörjningsstöd:** Skattefritt tillägg för de med låg pension.
- ♦ **Efterlevandepension:** Består av barnpension, omställningspension och änkepension. Ett stöd med syftet att täcka en del av den försörjning som en avliden make/maka/föräldrar bidrog med.
(Pensionsmyndigheten, 2017)

Det finns många förbättringsområden i det nuvarande pensionssystemet. Framför allt premiepensionssystemet har fått mycket kritik för att vara slumpartat och orättvist, där människors pensioner utlämnas till marknadsmekanismer och vinststrävande fondbolag. Socialdemokraterna har inlett diskussioner om en reglering för att åstadkomma en förändring av denna specifika del av systemet (Aftonbladet, 2017).

Även generella delar av systemet har mött kritik. För även om det nya systemet har fått beröm för sin långsiktighet och stabilitet, leder det också till att stora grupper får en låg pension. Den tidigare socialdemokratiska statsministern Göran Persson, som var den som ledde införandet av det nya pensionssystemet, uttryckte några år efteråt att han: "är säker på att det vi gjort inte kommer vara populärt om 20 år när de som går i pension ser vad vi gjort" (Expressen, 2005).

Höjning av garantipensionen

Denna rapport väljer dock att inte föreslå förändringar i pensionssystemets struktur. Detta då det är en komplicerad längre process både tekniskt och politiskt, samt tämligen kostsamt. I stället föreslås en justering av den specifika del som har högst relevans för fattigpensionärer: garantipensionen. Dess relevans för denna grupp kan förklaras med att garantipensionen står för grundtryggheten och det ekonomiska golvet i systemet. Den utgörs i dag av ett mycket lågt belopp.

Den månatliga maxutbetalningen är så låg att den efter att skatten är dragen knappast räcker till hyran i svenska storstäder, och än mindre till mat, kläder och mediciner. Skälen till att en person hamnar i den grupp som har en mycket låg eller ingen inkomstgrundad pension, och blir beroende av garantipensionen, kan variera. Det rör sig exempelvis om många kvinnor som har tagit ett stort ansvar för barn och hemarbete, och därför arbetat deltid eller under vissa perioder varit hemma. Människor som under sina arbetsliv tvingats till längre sjukskrivningar får också svårt att nå upp till en god inkomstgrundad pension. Vidare är det många invandrare som hamnar i denna grupp då de anländer till Sverige senare i livet, och även om de får heltidsarbete inte kommer upp till så många arbetade år. Denna grupp får dessutom ett betydligt lägre belopp än 7 952/7 093 kronor före skatt per månad, beroende på deras kortare tid i Sverige. Även om denna grupp har betalat skatt färre år än inrikes födda, så har de å andra sidan också inneburit lägre kostnader från staten med tanke på att deras första del i livet med skolgång, sjukvård, utbildning och annat bekostades utomlands.

Det är således framför allt dessa tre grupper; deltidsarbetande kvinnor, sjukskrivna och invandrare som kommit till Sverige som vuxna, som blir särskilt hårt drabbade av det inkomstgrundade pensionssystemet. För att skapa en mer värdig ekonomisk ålderdom för dessa, och andra, grupper som i dag lever på mycket låga pensioner krävs således en rejäl höjning av garantipensionen. Socialdemokraternas hållning i frågan är försiktigt positiv. Partiet säger att man vill *”se över grundskyddet (garantipension och bostadstillägg) för att förbättra för den som har en låg pension”* (Socialdemokraterna, 2017). Formuleringen är dock vag och rymmer ingen tidsram eller något konkretiserat belopp.

Ett parti som dock har formulerat precis detta är Centerpartiet. De har lagt fram ett förslag i sin skuggbudget för 2018 där de vill höja garantipensionen med 100 kronor i månaden. Kombinerat med partiets föreslagna skattesänkningar för samma grupp, blir nettoeffekten 2 100 kronor mer i plånboken per år för en person som lever på garantipension (Centerpartiet, 2017).

Vänsterpartiet, som inte sitter med i pensionsgruppen, vill gå ännu längre än Centerpartiet genom en föreslagen höjning av garantipensionen på 200 kronor i månaden, det vill säga 2 400 kronor mer per år. Vänsterpartiet framför, genom sin partiledare, att Socialdemokraterna har sagt nej till förslaget när det uppkommit i förhandlingar. Anledningen har varit en hänvisning till att alla pensionsrelaterade frågor ska hanteras i pensionsgruppen (Sjöstedt, 2017). Men den här rapporten nöjer sig inte med en blygsam summa i höjning av garantipensionen, utan vill gå längre. Mot bakgrund av pensionssystemets

struktur samt problemets utbreddhet, med nästan en femtedel av alla svenska pensionärer i relativ fattigdom, föreslår denna rapport i stället en reform som i teorin skulle utrota fattigpensionen i Sverige i ett slag. Nämligen en höjning av garantipensionen så att den överstiger EU:s mått för relativ fattigdom. Insatsen kräver inte en reformering av hela pensionssystemet, vilket skulle vara komplicerat och kostsamt. Inte heller skulle den påverka de incitamentsdrivna och inkomstgrundade delarna i systemet. Ju mer en person jobbar och ju högre inkomst personen har under livet kommer alltjämt leda till en bättre pension, även med denna förändring. Reformen skulle däremot säkerställa en mer värdig grundtrygghet, och se till att de pensionärer som har det som sämst får en dräglig ålderdom ekonomiskt och inte längre behöver leva i fattigdom.

Beräkning

Första steget i kostnadsberäkningen av denna reform är att ta reda på vad garantipensionen bör höjas till för att nå en disponibel inkomst som överstiger EU:s gräns för relativ fattigdom. Den disponibla inkomsten syftar till beloppet som en person varje månad har tillgängligt för privat konsumtion såsom boende, livsmedel, kläder och transport. Den räknas ut genom summan av nettotinkomsten (efter skatt) plus eventuella transfereringar och bidrag såsom barnbidrag, bostadsbidrag och liknande.

EU:s mått för relativ fattigdom, en disponibel inkomst som uppgår till 60 procent av landets medianinkomst, är i Sveriges fall 12 100 kronor per månad (SCB, 2017). Det är alltså till detta nettobelopp (efter skatt) garantipensionen behöver höjas för att säkerställa att ingen pensionär är fattig i Sverige, utifrån EU:s mått. Detta innebär en kraftig höjning från de nuvarande beloppen före skatt: 7 952 kronor (ensamstående) och 7 093 kronor (gift).

Höjningen innebär några förändringar i strukturen av den nuvarande garantipensionen. Taket och maxbeloppet i systemet slås ihop. Detta leder till att alla personer som har andra pensioner (änkepension, inkomstpension eller utländsk pension) som understiger 12 100 kronor i månaden, får en del av garantipensionen för att komma upp i det beloppet. Detta blir nödvändigt för att säkerställa att ingen pensionär lever under fattigdomsgränsen på 12 100 kronor i månaden. Denna princip leder också till att den nuvarande kvalificeringsgränsen på 40 arbetade år i Sverige för att få full garantipension avskaffas. Det innebär att det nuvarande orättvisa missgynnandet av människor som kommit till Sverige i vuxen ålder försvinner. Minimigränsen för invandrare att ha bott i Sverige i tre år för att motta garantipension blir dock fortsatt densamma. Vidare föreslås ett slopande av beloppsskillnaden för ensamstående och gifta människors garantipensioner. Standardiseringen gör systemet lätt att administrera och således mer effektivt och billigare, samtidigt som syftet att få bort fattigpensionen allt jämtuppfylls.

Kostnad för höjd garantipension

Statistiska centralbyrån har med hjälp av sin mikrosimuleringsmodell Fasit räknat ut de statsfinansiella kostnaderna, för 2017, om en höjning av garanti-

pensionen skulle genomföras enligt förslaget som presenteras här. Tabell 7 visar också effekterna som höjningen skulle få för de olika hushållstransfereringarna (inklusive andra bidrag inom pensionssystemet), samt påverkan på den disponibla inkomsten.

TABELL 7 Effekterna av en höjd garantipension på hushållens transfereringar (miljarder kronor), samt på hushållens disponibla inkomst (procent).

Förändring	Miljarder kronor	%
Skattepliktiga pos. transf.	29,234	4,67
Bruttoinkomst	29,234	1,05
Bruttoinkomst efter skatt	19,597	0,94
Negativa transfereringar	9,661	1,31
Skattefria transfereringar	-3,141	-3,07
Bostadsbidrag	-0,007	-0,13
Bostadstillägg	-2,887	-24,26
BT för ålderspensionärer	-2,857	-38,01
BT för SA	-0,03	-0,68
Särskilt bostadstillägg	-0,023	-12,99
Särskilt BT ålderspens.	-0,022	-46,81
Särskilt BT SA	0	0
Äldreförsörjningsstöd	-0,159	-15,26
Ekonomiskt bistånd	-0,066	-0,58
Disponibel inkomst	16,431	0,76

Det kan härmed konkluderas att en höjning av garantipensionen till 12 100 kronor i månaden skulle innebära en nettokostnad för staten på cirka **16,4 miljarder kronor**. Det är alltså denna kostnad staten behöver skjuta till för att säkerställa att ingen pensionär lever i fattigdom i Sverige.

3. FINANSIERINGSFÖRSLAG

I detta avsnitt presenteras några åtgärder som har potential att finansiera reformerna. Samtliga av dessa eftersträvar hög progressivitet och höga intäkter till staten. Målsättningen är att en så liten, och så resursstark, del som möjligt av befolkningen ska beröras av åtgärderna samtidigt som de inbringar så stora intäkter som möjligt till statskassan. Konsekvensen blir att inga åtgärder föreslås som skulle innebära högre beskattning på inkomst av förvärvsarbete. I stället inriktas fokus på olika åtgärder för att mer effektivt beskatta fasta tillgångar såsom förmögenheter, arv, kapital och fastigheter. Dessa områden beskattas i dag i mycket liten utsträckning i Sverige, jämfört med beskattningen av lönearbete (som berör lägre socioekonomiska klasser i större utsträckning). Dynamiska effekter av de införda åtgärderna tas i beaktande också i detta avsnitt.

3.1 KAPITALVINSTSKATT

De flesta människor får sina inkomster via förvärvsarbete. Men vissa, mer resursstarka, grupper får också inkomster genom vinst vid försäljning av tillgångar. Det kan handla om aktier, utdelningar, ränteintäkter eller bostäder. Intäkter likt dessa, alltså alla kapitalinkomster som inte kommer av tjänst- och näringsverksamhet, berörs av den så kallade kapitalvinstskatten (ibland refererad till som *reavinstskatt*, *realisationsvinstskatt* och *kapitalinkomstskatt*). I dagsläget ligger skatten proportionellt på 30 procent av vinsten. Huvudregeln är att hela vinsten ska beskattas vid försäljning, dock med vissa undantag. Exempelvis tas endast 22/30 upp till beskattning för privatbostäder och 9/10 för näringsfastigheter. Försäljningar av värdepapper inom investeringssparkonto och kapitalförsäkring vinstbeskattas inte, utan i stället tas ett schablonbelopp upp för beskattning. Beskattningen på kapitalvinst är jämförelsevis hög i Sverige. Bland OECD-länderna ligger den genomsnittliga skattesatsen på 7 procent (Ekonomifakta, 2017).

Skattesatsen för försäljning av privatbostäder har mottagit en hel del kritik, då den beskylls för att skapa inlåsnings effekter på en redan statisk bostadsmarknad. Den höga skatten avskräcker många från att flytta, lyder kritiken bland

annat från bostadsminister Peter Eriksson (MP). Han, och flera andra ledande politiker, har öppnat för en sänkning av just denna del av kapitalvinstskatten, med målet att skapa en mer dynamisk och rörlig bostadsmarknad (DN, 2017).

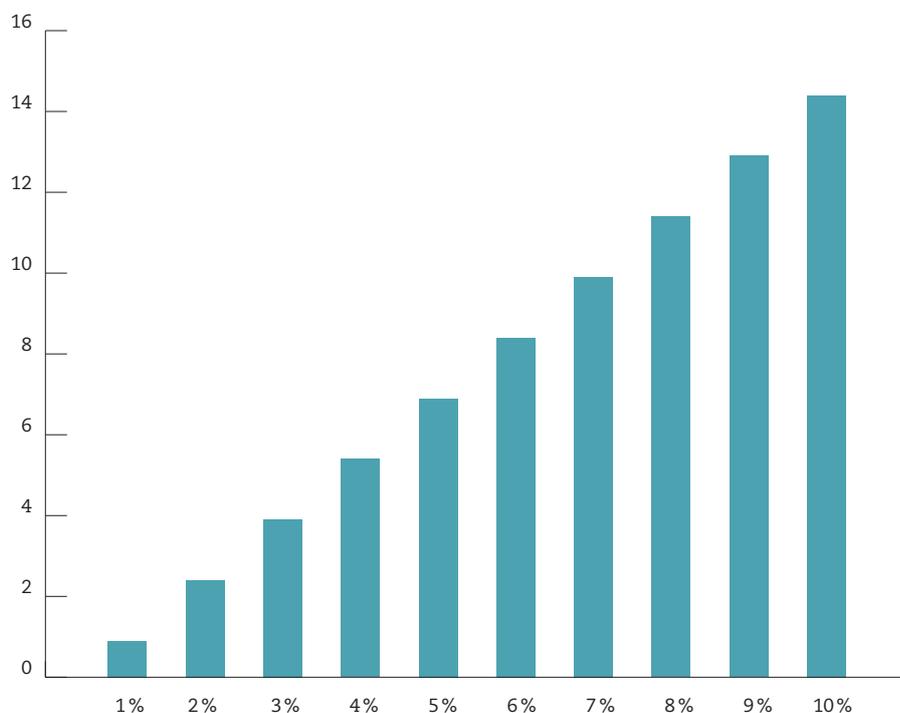
Trots dessa politiska tongångar, så berör kapitalvinstskatten i sin helhet resursstarka grupper som gör vinst på ägande av kapital. Med en progressiv ambition är det således en mycket fördelaktig skatt, då den inte berör resurs-svaga grupper och inte heller beskattar inkomst av förvärvsarbete. Detta förslag kommer därför titta på hur stora intäkter en marginell höjning av denna skatt skulle inbringa till staten.

Beräkning

För år 2014, som är de senaste tillgängliga siffrorna, uppgick de totala intäkterna av kapitalvinstskatten till 47 miljarder kronor. Sammanlagt förväntades intäkterna från skatten på hushållens kapitalinkomster uppgå till 55 miljarder kronor 2015 och 47 till 51 miljarder kronor per år 2016 till 2019 (Ekonomistyrningsverket, 2015). Det motsvarar drygt 1 procent av BNP under hela prognosperioden (SCB, 2017).

Med detta som utgångspunkt är det rimligt att anta att kapitalvinsten kommer uppgå till 50 miljarder kronor (närmaste runda siffran mitt i intervallet). Diagram 2 visar vilka intäkter som skulle inbringas till staten vid en höjning av skatten.

DIAGRAM 2 Statliga intäkter från en ökad kapitalvinstskatt, (miljarder kronor).

En höjning av skatten med 1 procentenhet skulle alltså innebära en direkt ökning av statens inkomster med 1,7 miljarder kronor.

Dynamiska effekter

Med en högre beskattning av kapitalvinsten tillkommer också en ökad risk för skatteflykt. Hur omfattande denna blir är svårt att sja om. Tabellen nedan redogör för nettointäkterna utifrån tre olika scenarier: 5, 10, respektive 20 procent i bortfall genom skatteflykt, skatteplanering och liknande.

TABELL 8 Uppskattade intäkter till staten utifrån förändring av kapitalvinstskatten

Ökning av skatten	Tillskott utan dynamiska effekter, miljarder kronor	Tillskott med dynamiska effekter (skatteflykt, skatteplanering m.m.), miljarder kronor		
		5 %	10 %	20 %
1 %	1,7	1,6	1,5	1,3
2 %	3,3	3,2	3,0	2,7
3 %	5,0	4,8	4,5	4,0
4 %	6,7	6,3	6,0	5,3
5 %	8,3	7,9	7,5	6,7
6 %	10,0	9,5	9,0	8,0
7 %	11,7	11,1	10,5	9,3
8 %	13,3	12,7	12,0	10,7
9 %	15,0	14,3	13,5	12,0
10 %	16,7	15,8	15,0	13,3

Vidare visar forskning att en ökad kapitalvinstskatt kan få negativa effekter på tillväxten då det blir mindre lönsamt att investera i innovation och företagande i landet. Uppskattningar pekar på att den negativa effekten uppgår till cirka 0,001 procent (Dackehag & Hansson, 2015). Alltså innebär en höjning med 1 procentenhet i kapitalvinstskatt en sänkt tillväxt med cirka 0,001 procent.

Denna minskade tillväxt kan ses som permanent och diskonteras² med statens inlåningsränta, som av Ekonomistyrningsverket bedömdes vara 1,65

² Termen innebär att betalningar som sker vid olika tidpunkter räknas om till ett belopp vid en viss tidpunkt (Svenskt ekonomilexikon, 2017).

procent år 2015 (Ekonomistyrningsverket, 2015). Den totala förlusten för statskassan av 1 procentenhets ökning av kapitalvinstskatten blir således totalt 0,560 miljarder kronor.

Intäkter från förslaget

Trots att en ökad kapitalvinstskatt kan ha vissa negativa effekter på tillväxten, skapa inlåsningseffekter på bostadsmarknaden och öka incitamenten för skatteplanering, så kan den ändå inbringa åtskilliga miljarder kronor till statskassan. Exempelvis innebär mellanantagandet på 10 procent i negativa beteendeeffekter (ett tämligen omfattande bortfall), och justerat för de negativa effekterna på tillväxten, att en höjning av skatten med 1 procentenhet inbringar cirka **1 miljard kronor** i tillskott till statskassan.

3.2 BANKAVGIFT

De fyra svenska storbankerna har under flera års tid gått med mycket höga vinster. Under 2015 redovisade de exempelvis vinster på totalt över 100 miljarder kronor. Samtidigt har flera, däribland finansminister Magdalena Andersson (S) och Vänsterpartiets ekonomisk-politiska talesperson Ulla Andersson, uttryckt att finanssektorn är underbeskattad jämfört med andra branscher i Sverige (Andersson & Andersson, 2016).

Vidare har lärdomen ifrån finanskrisen i USA 2008 varit att storbanker under kriser efterfrågar stora statliga hjälpmedel (skattemedel) för sin fortsatta överlevnad. Detta alltså i en finansiell ekonomi som är mindre reglerad än den svenska (The Guardian, 2008).

Logiken blir således att bankerna förväntar sig hjälp från staten när det går dåligt, men betalar låga skatter och avgifter till staten när det går bra. Detta förslag tittar därför på hur en höjning av bankernas beskattning skulle kunna införas, och hur mycket statliga intäkter detta skulle inbringa.

Beräkning

Det finns ett inneboende problem med att beskatta banker i Europa eftersom EU förbjuder medlemsländerna att ha en så kallad mervärdesskatt eller moms på finansiella tjänster. Därför måste förslag som strävar efter att beskatta banker göras utifrån finansiell aktivitet. Detta undantag har värderats till omkring 18,3 miljarder kronor för 2013 och 19,1 miljarder kronor för 2018. Mot bakgrund av detta gick regeringen fram med två förslag för beskattning av banker. Det första förslaget bestod av en extra arbetsgivaravgift för anställda inom finanssektorn. Detta förslag drogs dock senare tillbaka. Det andra förslaget var en höjning av den avgift bankerna betalar till resolutionsreserven.

De främsta anledningarna till att det första förslaget drogs tillbaka var ett svagt stöd i riksdagen, samt att skatten riskerade att få negativa konsekvenser för de ömsesidiga livbolagen, såsom pensionsbolag och mindre teknikbolag, som inriktat sig på finansiella tjänster. Den höjda arbetsgivaravgiften uppskat-

tades bidra med ett tillskott till statskassan inom intervallet 3,7–7,0 miljarder kronor. Enligt 2018 års prisnivå bedömde regeringens utredning den övre delen av intervallet som mest troligt (SOU, 2016:76).

Det andra förslaget innebär en ökad resolutionsavgift för banker. Totalt debiterades cirka 6,5 miljarder kronor i resolutionsavgifter för 2017. De större instituten som betalar riskjusterad avgift står för merparten av avgiftsuttaget. De samlade schablonavgifterna för mindre institut utgjorde cirka 5,3 miljoner kronor. Resolutionsreserven uppgick till 22,5 miljarder kronor i slutet av 2016. Det motsvarar drygt 1,5 procent av de sammanlagda garanterade insättningarna. Därutöver finns stabilitetsfonden och insättningsgarantifonden. Resolutionsreserven är ett konto i Riksgälden. När avgifterna betalas in till kontot går de samtidigt in i statens samlade kassaflöde, likt andra inbetalningar till staten. Om pengar från reserven behöver användas görs en utbetalning från kontot och pengar går samtidigt ut ur statskassan. När avgifterna kommer in förstärker de därmed budgetsaldot och minskar statens lånebehov och statsskulden. Om utbetalningar behöver göras ökar lånebehovet och statsskulden. Detta innebär att en ökad avgift kan öka tillskotten till statskassan, och utrymmet för reformer. Idén är dock att resolutionsreserven ska fungera som en buffert för sämre tider för bankerna. I regeringens remiss till Lagrådet föreslås att de sammanlagda resolutionsavgifterna ska uppgå till 0,125 procent av det totala avgiftsunderlaget för 2018, 0,09 procent för 2019 och 0,05 procent från och med 2020. Förslaget innebär att resolutionsavgiften kommer att uppgå till cirka 9,5 miljarder kronor för 2018, jämfört med 6,5 miljarder 2017, cirka 9 miljarder och cirka 5,5 miljarder kronor från och med 2020 (Regeringen, 2017).

Fastighetsskatten är en skatt som många nationalekonomer är förtjusta i. Den faller i regel rättvist ut på befolkningen och den motarbetar inte incitament såsom arbetsvilja och innovation, som vissa hävdar att höga inkomst- och bolagsskatter gör.

”

Intäkter från förslaget

Med bakgrund av regeringens två förslag, varav det första drogs tillbaka, så finns det utrymme för att beskatta finanssektorn mer skäligt än i dag. Om riksdagsmajoriteten ser annorlunda ut i framtiden kan det finnas utrymme att införa en särskild arbetsgivaravgift för finansiella bolag, som enligt regeringens utredning skulle inbringa **cirka 6 miljarder kronor** till statskassan. Det finns även möjlighet att öka kraven på bankerna att betala mer till resolutionsfonden och på så sätt frigöra mer medel.

3.3 FASTIGHETSSKATT

Fastighetsskatten är en skatt som många nationalekonomer är förtjusta i. Den faller i regel rättvist ut på befolkningen och den motarbetar inte incitament såsom arbetsvilja och innovation, som vissa hävdar att höga inkomst- och bolagsskatter gör. Samtidigt utgör den en säker skattebas, då den beskattar tillgångar som inte går att gömma eller registrera utomlands, vilket är möjligt

med andra former av kapital. Sverige hade tidigare en fastighetsskatt som progressivt beskattade fastigheter vars taxeringsvärde översteg 4 miljoner kronor. Den borgerliga alliansregeringen beslutade sig för att avskaffa denna 2008, för att ersätta den med en standardiserad kommunal fastighetsavgift som berörde större grupper (utan progressivitet kopplat till taxeringsvärde). Avskaffandet av fastighetsskatten har mött tung kritik från flera håll, exempelvis ifrån en av landets ledande nationalekonomer Lars Calmfors (Dagens Industri, 2014).

Även OECD har vid upprepade tillfällen, i sina årliga genomgångar av Sveriges ekonomiska situation, kommenterat skatten. Sverige är bland de länder inom

” Även OECD har vid upprepade tillfällen, i sina årliga genomgångar av Sveriges ekonomiska situation, kommenterat skatten. Sverige är bland de länder inom OECD som har lägst beskattning på kapital, förmögenheter och fasta tillgångar.

OECD som har lägst beskattning på kapital, förmögenheter och fasta tillgångar. Kombinerat med den relativt höga inkomstskatten i Sverige, blir resultatet ett skattesystem med låg progressivitet – där vanliga arbetstagare betalar mer i skatt än de mest förmögna. OECD har därför flertalet gånger rekommenderat den svenska regeringen att återinföra en fastighetsskatt. De slår fast att detta skulle utgöra en säker skattebas som slår rättvist fördelat ut på befolkningen. Samtidigt menar de att en fastighetsskatt skulle ha potential att kyla av den överhettade bostadsmarknaden i de svenska storstäderna, då det blir relativt dyrare att äga sin bostad än att

hyra den. Detta tros kunna bidra till att de skenande prisstegringarna mattas av, och marknaden stabiliseras (OECD, 2017).

Med bakgrund av det breda forskningsstödet för fastighetsskattens fördelar, kommer detta förslag titta på hur en återinförd fastighetsskatt skulle kunna se ut, och hur mycket statliga medel den skulle inbringa.

Beräkning

Beräkningarna av detta förslag bygger på delvis ofullständiga data, särskilt vad gäller fördelningsstatistiken av taxeringsvärden som inte finns tillgänglig.

SCB har dock redovisat fördelningen över taxeringsvärden och antal taxeringsenheter för småhus (dvs villor, radhus och dylikt) för år 2016 (SCB, 2017). Detta kan användas för att få fram en kumulativ fördelning över småhusen och deras taxeringsvärden.

DIAGRAM 3 Kumulativ fördelning, taxeringsenheter och taxeringsvärden (tusen kronor).

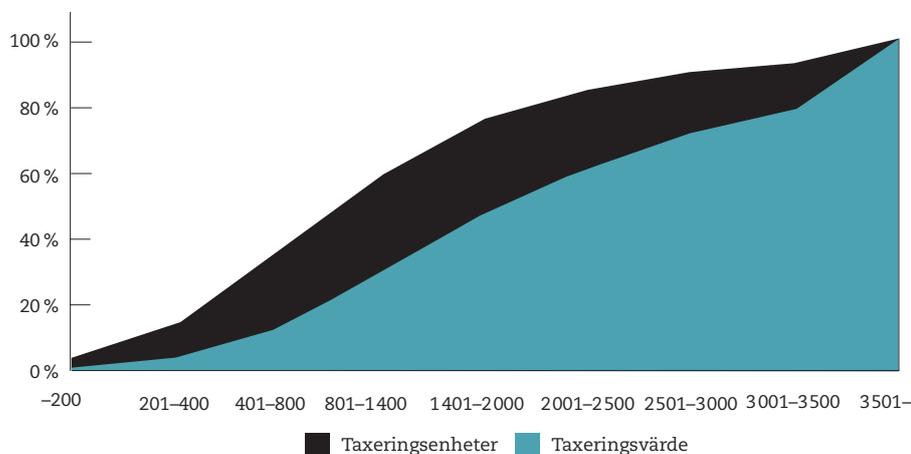

Diagram 3 visar fördelningen av fastigheternas värden. Den svarta grafen visar hur många fastigheter som finns i varje grupp ("taxeringsenheter"). På x-axeln visas de olika grupperna av taxeringsvärden som SCB redovisar (-200 000 kr), (201–400 000 kr) osv. Y-axeln visar den totala andelen fastigheter som har åtminstone ett visst taxeringsvärde. Vidare visar den blå grafen hur stor andel av det totala taxeringsvärdet som de olika grupperna står för. Det framgår att taxeringsvärdena är ojämnt fördelade. Exempelvis har 80 procent av småhusen ett värde under 2,5 miljoner kronor, men dessa står enbart för 60 procent av de totala taxeringsvärdena. Med andra ord står de dyraste husen, som är en liten andel av den totala mängden hus, för majoriteten av det totala taxeringsvärdet.

Denna statistik kan användas för att simulera de direkta effekterna av en ny fastighetsskatt på 1 procent, 2 procent respektive 3 procent av fastigheter vars taxeringsvärden överstiger 2 miljoner respektive 3,5 miljoner kronor (SCB redovisar inte högre värden separat).

TABELL 9 Intäkter, småhus (miljarder kronor).

Skattesats	Skiktgräns	
	2m	3,5m
1 %	6,23	2,01
2 %	12,46	4,02
3 %	18,69	6,03

Tabell 9 visar att intäkterna ligger i flermiljardersklassen. Vid en lägre gräns blir intäkterna större. Med den högre gränsen 3,5 miljoner kronor så spänner intäkterna från 2,01 till 6,03 miljarder kronor beroende på skattesats. Med den lägre gränsen, 2 miljoner kronor, uppgår intäkterna till mellan 6,23 och 18,69 miljarder kronor. Den lägre gränsen skulle göra 24 procent av alla fastigheter (514 110 stycken) beskattningsbara. Den övre gränsen, 3,5 miljoner kronor, skulle enbart omfatta 134 866 fastigheter.

Vad gäller bostadsrättslägenheter så finns det data på antal enheter i varje taxeringsvärdesklass, om än inte det totala värdet i varje klass. Om fördelningen av värdena antas vara liknande den för småhus så kan estimeringar på intäkterna av skatten göras. För att simulera skiktgränser så tas värdena 2 miljoner kronor (27 236 fastigheter eller 78 procent av beståndet) respektive 5 miljoner kronor (16 650 fastigheter eller 71 procent av beståndet). Tre olika skattesatser beräknas från 0,5 procent till 2,5 procent. Således används högre skiktgränser och lägre skattesatser för lägenheter än för småhus, vilket är rimligt utifrån bostadspriserna på små lägenheter inne i svenska storstäder.

TABELL 10 Intäkter, lägenheter (miljarder kronor).

Skattesats	Skiktgräns	
	2m	5m
0,5 %	1,71	1,31
1 %	3,43	2,61
2,5 %	8,57	6,53

Tabell 10 visar att skatteintäkterna spänner från 1,31 miljarder kronor till 8,57 miljarder kronor. Det framgår också att skattesatsen tycks ha en större inverkan på de totala skatteintäkterna jämfört med nivån på skiktgränsen.

För att få en estimering av de totala skatteintäkterna av en återinförd fastighetsskatt, slår tabell 11 ihop siffrorna för småhus och lägenheter. Skatteintäkterna varierar från 3,32 miljarder kronor till 27,26 miljarder kronor beroende på skiktgräns och skattesats.

TABELL 11 Småhus + lägenheter (miljarder kronor).

Småhus/lägenheter	2m / 2m	3,5m / 5m
1 % / 0,5 %	7,94	3,32
2 % / 1 %	15,89	6,63
3 % / 2,5 %	27,26	12,56

Detta förslag skulle innebära synnerligen höga fastighetsskatter för människor med högt värderade fastigheter. På grund av de stegrande bostadspriserna under de senaste decennierna kan detta kriterium slå orättvist mot vissa grupper. Ett konkret exempel är äldre människor som bott hela sina liv i en fastighet som

från början köptes för ett mindre belopp, men som i dag har stigit till ett mycket högt taxeringsvärde. I syfte att undvika att dessa grupper får en skattebörd, så kan en spärregel läggas till i skatten om 4 procent av den disponibla inkomsten. Denna spär, som även fanns med i den tidigare avskaffade fastighetsskatten i Sverige, ser till att skatten endast berör de högre socioekonomiska grupperna.

Då individdata ej finns tillgängligt får i stället relationen mellan inkomster och taxeringsvärden estimeras på kommunal nivå. Beräkningen består således av hur många fastigheter som skulle beskattas med ett värde som överstiger 4 procent av medelinkomsten i kommunen. Metoden är inte helt oproblematis. För kommuner med en liten andel människor som har både höga taxeringsvärden och höga inkomster så kommer denna metod att underskatta skatteintäkterna från kommunen. För kommuner med en liten andel människor med låga taxeringsvärden och inkomster så kommer i stället skatteintäkterna att överskattas.

Ett annat problem består av att det inte finns information om hur många personer som betalar för fastigheten. För småhus är ett rimligt antagande två personer, medan det är betydligt svårare för lägenheter, med tanke på den högre andelen singelhushåll. En rimlig utgångspunkt är dock att taxeringsvärdena på småhus troligen når högre nivåer jämfört med lägenheter, varpå det är troligare att ägarna av det förstnämnda kommer omfattas av spärregeln i större utsträckning.

De intäkter som förväntas försvinna i samband med en inkomstspärr på 4 procent visas i tabell 12.

TABELL 12 Inkomstförlust, 4 procent spärr (miljarder kronor).

Skattesats	Skiktgräns	
	2m	3,5m
1 %	0,05	0,00
2 %	0,77	0,15
3 %	2,07	0,38

Tabell 12 visar att förlusterna varierar från 0 till 2,07 miljarder kronor. Som väntat ökar de förlorade intäkterna i takt med att skattesatsen höjs, och minskas i takt med att skiktgränsen för fastighetsskatt ökar. Vidare visar det sig att skattesatsen har en större betydelse än skiktgränsen.

Med alla dessa siffror som utgångspunkt kan nettointäkter av en återinförd fastighetsskatt beräknas, vilka spänner från 3,32 miljarder till 23,12 miljarder kronor (se tabell 13).

TABELL 13 Nettointäkter, fastighetsskatt (miljarder kronor).

Småhus/lägenheter	2m / 2m	3,5m / 5m
1 % / 0,5 %	14,08	3,32
2 % / 1 %	14,35	6,33
3 % / 2,5 %	23,12	11,81

Dynamiska effekter

En trolig dynamisk effekt av en återinförd fastigskatt är, precis som OECD har uttryckt, att den svenska bostadsmarknaden kyls av. Detta kan innebära en stabilisering eller stagnation av den tidigare branta prisuppgången. En sådan effekt skulle vara eftersträvansvärd för att undvika en bostadsbubbla. Men det kan också innebära ett fall i bostadspriserna. Detta då det blir dyrare att äga sin bostad, och alltså mindre attraktivt jämfört med att hyra sin bostad. Efterfrågan och köpkraften kan således gå ner för bostadsrätter, som effekt av en återinförd fastighetsskatt. För att göra en försiktig bedömning av skatteintäkterna så behöver huspriserna därför justeras med de höjda skattekostnaderna.

Huspriset antas minska med nuvärdet av de framtida skatteinbetalningarna. Vidare antas skatteintäkterna öka i takt med att huspriserna ökar. Detta innebär att nuvärdet av de framtida skatterna består av den årliga skattebetalningen delat med den långsiktiga nominella räntan, vilken var 4 procent vid 2012 (Boverket, 2014). Eftersom räntor är avdragsgilla med 30 procent, blir nettoräntan 2,80 procent.

TABELL 14 Diff. skatt (total).

Småhus/lägenheter	2m / 2m	3,5m / 5m
1 % / 0,5 %	0,0013	0,0006
2 % / 1 %	0,0042	0,0038
3 % / 2,5 %	0,0096	0,0116

Tabell 14 ovan visar förändringen i den effektiva skattesatsen (i procentenheter) under olika scenarier. Som minst ökar skatten med 0,06 procentenheter, medan den som mest ökar med 1,16 procentenheter.

Detta innebär ett fall i bostadspriserna, vilket kan bli tämligen omfattande. För de låga skatterna kan detta uppskattas till 2,24 procent samt 4,50 procent i grova drag, medan det kan bli över 30 procent för de höga skattesatserna. Det senare skulle innebära en omfattande kapitalförlust för de personer med högt värderade fastigheter.

Om det antas att bostadsprisfallet inte skulle påverka hur många som betalar skatten så innebär detta att de faktiska skatteintäkterna skulle minska från en återinförd fastighetsskatt. Vidare, om justering för reducerade momsintäkter görs om 19 procent skatt (Regeringen, 2016) och 47 procent av konsumtionen (OECD, 2016), så kan en uppskattning av intäkterna från fastighetsskatten göras, när hänsyn tagits till de dynamiska effekterna.

TABELL 15 Nettointäkt med dynamiska effekter (miljarder kronor).

Småhus/lägenheter	2m / 2m	3,5m / 5m
1 % / 0,5%	13,45	3,24
2 % / 1 %	12,20	5,48
3 % / 2,5 %	15,19	6,91

Tabell 15 visar slutligen att nettointäkterna, med hänsyn till de dynamiska effekterna, skulle variera mellan 3,24 miljarder och 15,19 miljarder kronor beroende på skiktgräns och skattesats.

Intäkter från förslaget

När nu intäkterna för en återinförd fastighetsskatt har beräknats, är det relevant att jämföra dessa med den nuvarande fastighetsavgiften. Tabell 16 nedan visar att de totala skatteintäkterna skulle minska i de flesta scenarier, jämfört med i dag. Vid en låg skatt och en hög brytpunkt så blir minskningen 9,65 miljarder kronor. Detta förklaras främst av att skattebasen är begränsad. Medan den nuvarande avgiften omfattar alla fastigheter så skulle en ny fastighetsskatt enbart omfatta ett fåtal högt värderade fastigheter. Vid en hög skatt och låg brytpunkt dominerar dock den direkta effekten och ökningen blir 2,29 miljarder kronor.

TABELL 16 Förändring av skatteintäkter (miljarder kronor).

Småhus/lägenheter	2m / 2m	3,5m / 5m
1 % / 0,5 %	0,55	-9,65
2 % / 1 %	-0,69	-7,42
3 % / 2,5 %	2,29	-5,98

Under rimliga förhållanden väntas en ny fastighetsskatt således innebära minskade intäkter till staten, jämfört med den nuvarande avgiften. Detta drivs av att få fastigheter blir skattepliktiga, och att skatteinsamlingen alltså blir mer progressiv. Vid höga skattesatser och en relativt låg brytpunkt om 2 miljoner kronor skulle dock intäkterna uppgå till omkring **2,29 miljarder kronor**.

3.4 FÖRMÖGENHETSSKATT

Det föregående förslaget om en ny fastighetsskatt följer den breda nationalekonomiska forskningen samt OECD:s rekommendationer som pekar på fördelarna med att beskatta kapital och fasta tillgångar. På samma sätt har en förmögenhetsskatt potential att inbringa skattemedel via stora fasta tillgångar, som bara de mest förmögna i samhället besitter, samtidigt som arbetar- och medelklassen inte berörs. Detta förslag kommer titta på hur en sådan förmögenhetsskatt skulle kunna se ut, och hur stora statliga medel den skulle kunna inbringa.

I Sverige beskattades förmögenheter under lång tid. Förmögenhetsskatten infördes av Tage Erlanders socialdemokratiska regering 1947, och avskaffades av den borgerliga alliansregeringen först 2007. Skatten uppgick till 1,5 procent på förmögenheter över 1,5 miljoner kronor för ensamstående, och över 3 miljoner kronor för gifta och sammanboenden. Den inbringade drygt 6 miljarder kronor till statskassan året innan den avskaffades, vilket utgjorde 0,43 procent av de totala skatteintäkterna. Förmögenhetsskatten var tidigare en vanligt förekommande skatt runt om i Europa, men många länder har gjort som Sverige och avskaffat den. I dag är det endast Frankrike, Spanien och delvis Italien (endast skatt på finansiella tillgångar i utlandet) som har en förmögenhetsskatt bland EU:s medlemsländer (Ekonomifakta, 2016).

Svenskt Näringsliv verkade under en lång tid för att förmögenhetsskatten skulle avskaffas i Sverige. De hävdade att den var skadlig för landet då den uppmuntrade till kapitalflykt, vilket enligt dem drabbade svenskt företagande och tillväxt negativt. När alliansregeringen avskaffade förmögenhetsskatten precis som Finland, Danmark, Nederländerna och Tyskland hade gjort åren innan, blev de därför belåtna (Svenskt Näringsliv, 2017).

Men det är knappast samstämmigt i forskningen att en förmögenhetsskatt skulle vara skadlig. Den franske nationalekonomen Thomas Piketty har uttryckt att det är en "galen idé" att Sverige har noll beskattning på förmögenheter (Axfärsvärlden, 2014). Det är genom fasta tillgångar, fastigheter, aktier och kapital som de förmögna i samhället blir allt rikare – inte genom lön, menar han. En förmögenhetsskatt är därför logisk, har potential att inbringa stora statliga medel och slår rättvist ut på befolkningen, slår han fast (Roine, 2014).

Beräkning

En första svårighet som uppkommer i beräkningarna av detta förslag är att när förmögenhetsskatten avskaffades i Sverige 2007 så försvann också plikten att

redovisa kapitalinnehav. Detta innebär att det inte finns någon officiell förmögenhetsstatistik tillgänglig de senaste tio åren.

Det har dock gjorts estimeringar som är användbara för förslaget här. I en studie har Jacob Lundberg och Daniel Waldenström räknat fram det potentiella förmögenhetsvärdet som finns i Sverige fram till 2012 (Lundberg & Waldenström, 2017).

DIAGRAM 4 Medianförmögenhet (kronor).

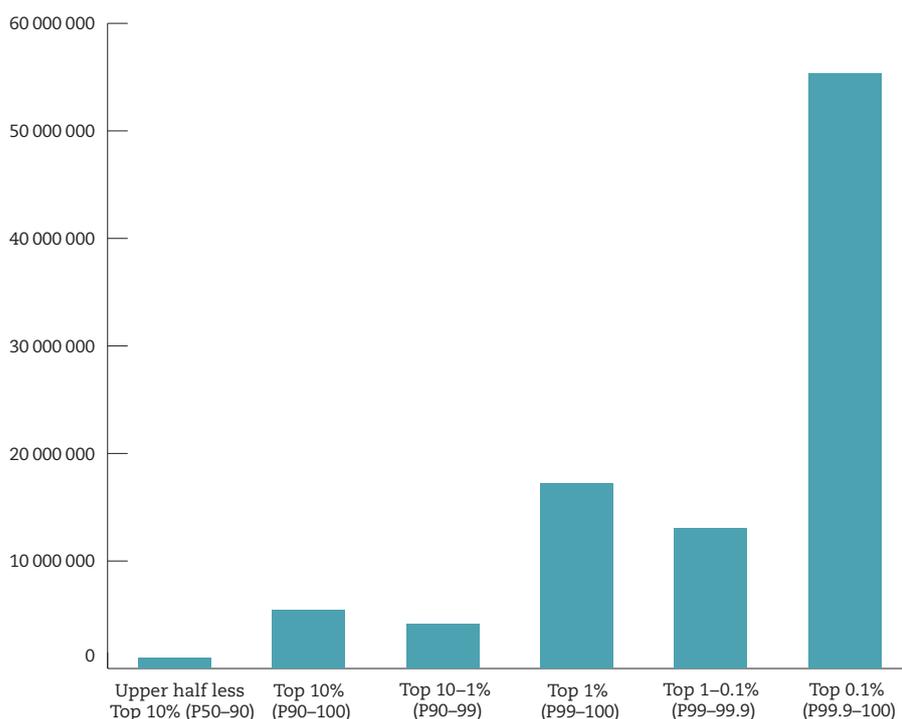

Diagram 4 visar att de rikaste 10 procenten (av Sveriges befolkning över 20 år) har en medianförmögenhet på cirka 5,4 miljoner kronor. De rikaste 5 procenten har alltså en förmögenhet över 5,4 miljoner.

Siffrorna ovan ger en god rekommendation för en skiktgräns för en ny förmögenhetsskatt: 5 miljoner kronor. Det blir således endast de 5 procent rikaste i samhället som kommer att beskattas, vilket skulle innebära en stor förändring mot den tidigare avskaffade förmögenhetsskatten.

Vidare behövs ett antagande också gällande fördelningen av förmögenheter inom de rikaste 5 procenten. För enkelhetens skull kan det antas att förmögenheterna är symmetriskt fördelade mellan de rikaste 5 procenten och den rikaste 1 procenten. Det vill säga att förändringen mellan de rikaste 5 procenten och de rikaste 4 procenten är densamma som mellan de 4 och 3 procenten. I och med att data finns tillgänglig för den rikaste 1 procenten behöver inga

antaganden göras för denna grupp. Den totala förmögenheten för den rikaste 1 procenten 2012 i Sverige var cirka 1 300 miljarder kronor (Lundberg & Waldenström, 2017). Samtidigt kan den totala förmögenheten för de rikaste 5 procenten estimeras till cirka 3 300 miljarder kronor (se diagram 5).

DIAGRAM 5 Uppskattad förmögenhetsfördelning bland de 5 procent rikaste (miljarder kronor).

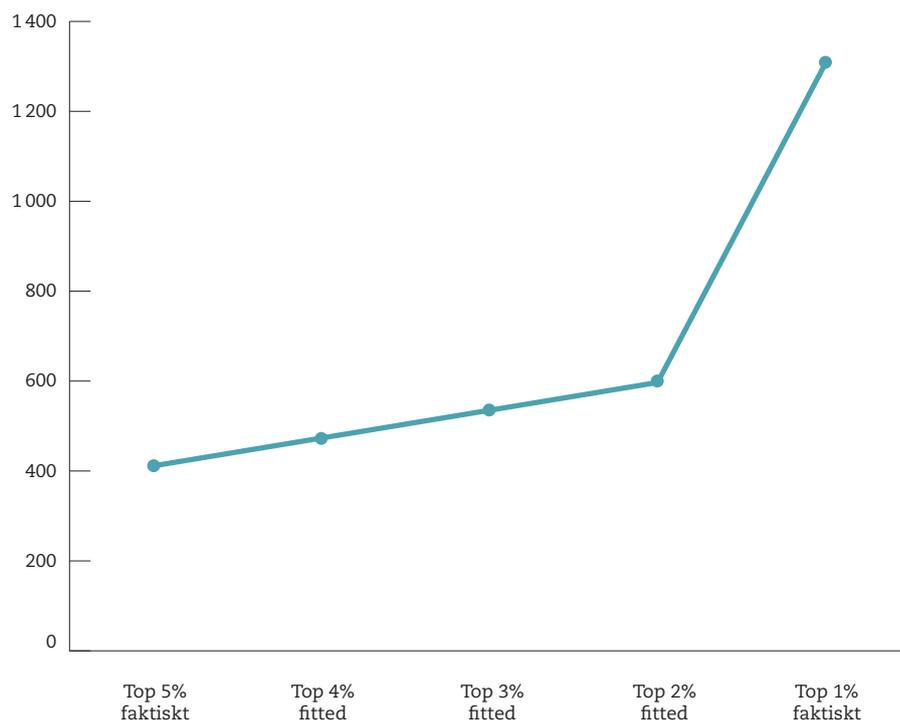

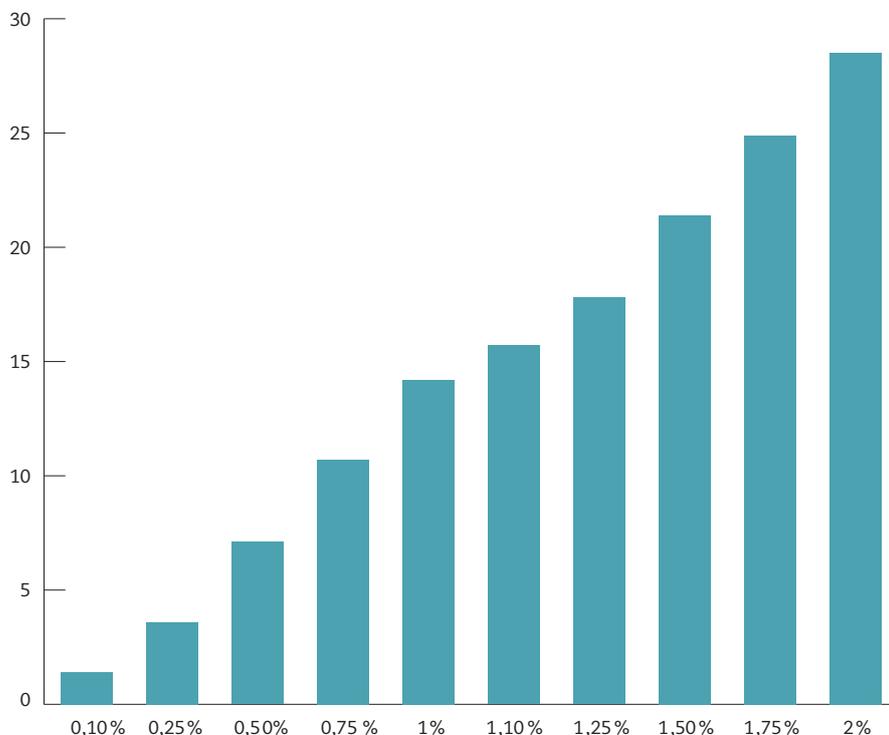
DIAGRAM 6 Beräknade statliga intäkter av en förmögenhetsskatt, utan dynamiska effekter (miljarder kronor).

Diagram 6 visar de beräknade intäkterna av en ny förmögenhetsskatt. De olika skattesatserna på x-axeln styr de statliga intäkterna i miljarder kronor på y-axeln. För varje procentenhet inbringas cirka 14,2 miljarder kronor till statskassan.

Dynamiska effekter

Men risken för skatteflykt och skatteplanering är överhängande med en skatt som denna i dagens globaliserade ekonomi, där kapitalförflyttningar sker enkelt och transnationellt. Således behöver de beräknade intäkterna av en ny förmögenhetsskatt justeras för en skatteflykt och skatteplanering, som gör att förmögenheter på laglig och olaglig väg skrivs utomlands för att undvika beskattning i Sverige. Precis som i delen om kapitalvinstskatten beräknas tre olika nivåer av detta: 5, 10 respektive 20 procent i förlorade skatteintäkter (se tabell 17).

TABELL 17 Beräknade statliga intäkter av en förmögenhetsskatt utan och med dynamiska effekter.

Skattesats	Tillskott utan dynamiska effekter, miljarder kronor	Tillskott med dynamiska effekter (skatteflykt, skatteplanering m.m.), miljarder kronor		
		5 %	10 %	20 %
0,5 %	7,1	6,7	6,4	5,7
1 %	14,2	13,5	12,8	11,4
1,5 %	21,3	20,2	19,2	17
2 %	28,4	27	25,6	22,7
2,5 %	35,5	33,7	32	28,4
3 %	42,6	40,5	38,3	34

Tabell 17 visar de statliga intäkterna av en föreslagen förmögenhetsskatt, utan och med de dynamiska effekterna av skatteflykt och skatteplanering. I mellanscenariot, 10 procent i dynamiska effekter (det vill säga relativt omfattande skatteflykt och skatteplanering) så inbringar 1 procent i förmögenhetsskatt 12,8 miljarder kronor till statskassan.

För att motverka en omfattande skatteflykt och skatteplanering vid införandet av en ny förmögenhetsskatt krävs det att ett regelverk kommer på plats som säkerställer att förmögenheter inte placeras i utländska skatteparadis utan beskattas i Sverige. En positiv indikation på att detta är möjligt har kommit de senaste åren. Under decennier har förmögna skatteplanerare och skattesmitare ansetts legat steget före skattemyndigheter runt om i världen. Men under de senaste åren tycks ett trendbrott ha ägt rum. Genom avslöjandena av först de så kallade *Panamadokumenterna* 2016 följt av *Paradisdokumenterna* 2017 har långa listor av kända och förmögna namn offentliggjorts, som placerat beskattningsbara tillgångar i utländska skatteparadis för att undvika skatt i sina hemländer. Avslöjandena har lett till ett kraftfullt och användbart verktyg för skattemyndigheter runt om i världen att driva in rättmätiga, tidigare förlorade, skatteintäkter. Ett arbete som de, i det första fallet, framgångsrikt har inlett (DN, 2017).

En digitaliserad och globaliserad värld har alltså visat att det inte enbart är förmögna skatteplanerare som gynnas. Med förbättrade verktyg, avancerad teknologi och väl utvecklade nätverk och kommunikationskanaler, har det nu blivit lättare att kartlägga och upptäcka skatteflykt. De två avslöjandena, och effekterna av dem, understryker två slutsatser som ger positiva signaler för det framtida arbetet mot skatteflykt:

1. Grävande journalister har genom skickligt arbete och goda internationella nätverk i dagens digitaliserade värld möjlighet att kartlägga, och avslöja storskalig skatteflykt och skatteplanering.

2. Skattemyndigheter runt om i världen har i dag kapacitet att agera snabbt och effektivt i arbetet med att följa upp avslöjanden om skatteflykt, och driva in förlorade skatteintäkter.

Intäkter från förslaget

En förmögenhetsskatt på totala tillgångar skulle kunna inbringa tämligen stora medel till statskassan. En skattesats på 1 procent, medräknat ett relativt omfattande skattebortfall genom flykt och planering, skulle exempelvis bidra med **cirka 12,8 miljarder konor** till statskassan. Vidare kan en sådan skatt ses som särskilt positivt då den vore kraftigt omfördelande, och endast berör de rikaste 5 procenten i samhället. Nyckelutmaningen vid införandet av skatten skulle vara att skapa ett regelverk som försvårar för skatteflykt. Avslöjandena av *Panama-* och *Paradisdokumenten* ger indikationer på att det internationella arbetet med att kartlägga och i det första fallet driva in intäkterna från skatteflykt har effektiviserats och förbättrats. Detta gör det svårare att skriva förmögenheter i utländska skatteparadis, och komma undan en föreslagen förmögenhetsskatt.

3.5 ARVS- OCH GÅVOSKATT

Vid sidan av fastigheter och förmögenheter, är arv ett annat sätt att beskatta fasta tillgångar. En person blir normalt beskattningsbar då den, vid en förälders eller annan släktings bortgång, ärver tillgångar. För att inte skatten ska kunna undvikas genom att förmögenheter ges bort innan bortgången, kombineras den normalt med en gåvoskatt.

Arvsskatt

Argumenten för en arvsskatt är många. Då det rör sig om kapital som inte har intjänats av en persons arbete eller investeringar utan genom en släktings bortgång finns det flertalet argument, utifrån liberala ståndpunkter. Centrala liberala strävanden såsom *tabula rasa* (Locke) och *jämlikhet i förutsättningar snarare än utkomst* (Rawls), förutsätter att alla människor föds med samma förutsättningar att förverkliga sin potential och sina drömmar. Att vissa människor föds med, eller senare i livet tilldelas, stora förmögenheter när en släkting går bort snedvrider detta. Arven skapar orättvisa förutsättningar och bygger på klassbakgrund snarare än driftighet, hårt arbete och innovation (liberala kärnvärden). Så utifrån en liberal utgångspunkt bör arv utgöra en viktig skattebas, mer så än inkomstskatt och bolagsskatt som många liberaler hävdar kväver incitament till arbete och innovation.

Utifrån en socialdemokratisk utgångspunkt är en arvsskatt än mer logisk. Arv cementerar klassamhället, och kan inte betraktas som en produkt av hårt arbete utan snarare en konsekvens av en hög klassbakgrund. I syftet att såväl eftersträva jämlikhet, omfördelning samt få skatteintäkter till välfärden är en arvs- och gåvoskatt logisk för socialdemokratin.

Arvsskatten var, innan sitt avskaffande i Sverige, progressivt uppbyggd. Skattesatsen varierade från 10 till 30 procent + tilläggsavgifter. Den avgjordes dels av arvets storlek, dels av arvtagarens relation till den bortgångne. För att fastställa relationen fanns tre klasser:

- ♦ Klass 1: make/maka, partner, sambo, barn, styvbarn, fosterbarn etc.
- ♦ Klass 2: föräldrar, syskon, syskonbarn
- ♦ Klass 3: juridisk person såsom kommun, stiftelse etc.

För att exemplifiera skattesatsens uppbyggnad kan det nämnas att en person tillhörande klass 1 som fick ett arv som understeg 300 000 kronor (och samtidigt översteg grundavdraget 280 000 kronor under vilket ingen skatt betalades) fick betala 10 procent i arvsskatt. På arv inom intervallet 300 000–600 000 kronor gällde 20 procent i skatt, och för arv som översteg 600 000 kronor gällde 30 procent i skatt. För en person i klass 2 låg grundavdraget mycket lägre (70 000 kronor), och skiktgränserna slog in betydligt tidigare vilket innebar att 30 procents arvsskatt gällde redan för arv i storleken 140 000 kronor och uppåt (Skatteverket, 2005).

Det är med tanke på arvsskattens progressivitet och klassutjämnande logik något uppseendeväckande att det var en socialdemokratisk regering som avskaffade denna i Sverige 2005. Regeringen Persson motiverade sitt beslut med att skatten slog orättvist mot familjeföretag som vid generationsskiften i vissa fall tvingades sälja tillgångar för att ha råd med skatten. Man argumenterade vidare med att arvsskatten uppmuntrade skatteplanering (Ekonomifakta, 2014).

Det är med tanke på arvsskattens progressivitet och klassutjämnande logik något uppseendeväckande att det var en socialdemokratisk regering som avskaffade denna i Sverige 2005.

Beslutet att avskaffa arvsskatten har mött en del kritik från framstående nationalekonomer. Thomas Piketty motiverar en arvsskatt med liknande argument som en förmögenhetsskatt. Arvet är en del av det stora kapitalet, som växer snabbare än tillväxten (och reallöneutvecklingen). Beskattning av arv berör endast grupper som innehar stora kapital, som de själva inte har arbetat ihop. En arvsskatt blir därför viktig utifrån såväl en rättvise-

som en effektivitetssynpunkt, enligt Piketty. Han ringar dock in en stor problematik kring risken för skatteflykt och skatteplanering, genom att vissa personer via bouppteckningar kan försöka gömma kapital från en kommande arvsskatt (Roine, 2014).

En annan framstående nationalekonom som varit kritisk till avskaffandet av arvsskatten i Sverige är Daniel Waldenström, tidigare professor vid Uppsala universitet. Han hävdar att arvsskatten i många länder anses vara ett skäligt och effektivt sätt att beskatta de mest förmögna i samhället. Exempelvis har såväl Storbritannien som Frankrike och Tyskland arvsskatter med progressiva strukturer som spänner från 40 till 60 procent av arvets värde (Arbetet, 2014).

Detta förslag tittar på hur en ny arvs- och gåvoskatt skulle kunna se ut. Lärdomar dras från hur den tidigare skatten var konstruerad.

Beräkning

Åtgärdens intäktsberäkning är tämligen svår att utföra, då det saknas administrativa data över arv och arvtagare efter att skatten togs bort 2005. Vidare är beräkningarna behäftade med osäkerhet gällande såväl omfattningen av skatteflykt och hur storleken på arv påverkas av en arvsskatt.

För det första behöver de totala arvsflödena uppskattas. I en vetenskaplig artikel av Ohlsson och Waldenström så beräknas summan av de totala arven som andel av nationalinkomsten fram till mitten av 00-talet. Under de sista åren med data förefaller andelen arv stiga från omkring 5 till 8 procent av nationalinkomsten. Ett antagande görs här att arven kommer stabilisera sig omkring 8 procent. Detta får dock anses vara ett försiktigt antagande som riskerar att underskatta arven (Ohlsson & Waldenström, 2015).

Baserat på tillgänglig statistik om nationalinkomsten (World Wealth and Income Database, 2017) så kan värdet för de totala arven räknas för åren 2010 till 2016. Dessa börjar på omkring 241 miljarder kronor (i löpande penningvärde) för att sedan sakta stiga uppåt till 299 miljarder kronor år 2016.

Nästa steg blir att räkna fram det genomsnittliga arvet för de som tar emot arv. I en studie från Uppsala universitet så presenteras statistik över arv för åren 2002 till 2005. Under denna period var det omkring 55 000 personer som lämnade efter sig arv varje år (Elinder, Erixson, & Waldenström, 2015).

Om detta ställs i relation till antalet döda under samma år så nås ett genomsnittligt förhållande mellan antalet arvslämnare och antalet totalt döda om 0.58. Vidare var det mellan 150 000 och 160 000 personer som mottog arv under samma period. Detta motsvarar ett förhållande på i genomsnitt 2,91 arvtagare för varje person som lämnar efter sig arv (SCB, 2017). Dessa siffror kan användas för att beräkna hur många som mottog arv under perioden 2010 till 2016, ungefär 150 000 till 155 000 personer.

Baserat på siffrorna om totala arv och totala antalet personer som får arv, så kan det genomsnittliga arvet räknas ut. Detta hamnar på mellan 1,5 miljoner till 2 miljoner kronor i löpande penningvärde för åren 2010 till 2016.

För att kunna göra en mer noggrann analys av en arvsskatt så behövs också information om fördelningen av arven. Samma studie från Uppsala universitet kom fram till att de 1 procent största arvtagarna står för 18 procent av alla arv under den undersökta perioden. Vidare stod de 10 procent största arven för mer än 55 procent av de totala arven. Om det försiktiga antagandet görs att de 10 procent största arven står för den konstanta andelen 55 procent av alla arv, så innebär det att dessa arv ligger på siffror mellan 134 miljarder och 165 miljarder kronor under perioden 2010 till 2016 (Elinder, Erixson, & Waldenström, 2015).

För att simulera en verklig arvsskatt så föreslås en skiktgräns på 2 miljoner kronor. Således skulle endast arv som överstiger detta värde beskattas. År 2016 låg det genomsnittliga arvet för de 10 procent största arven på 1,79 miljoner kronor. Om de drygt 10 procent största arven antas ha ett genomsnittligt värde

För att simulera en verklig arvsskatt så föreslås en skiktgräns på två miljoner kronor. Således skulle endast arv som överstiger detta värde beskattas.

på 2 miljoner kronor så blir skattebasen 134 miljarder kronor. En platt skatt på 5 procent som räkneexempel skulle ge skatteintäkter på knappt 7 miljarder kronor.

Dynamiska effekter

Då det är lättare att komma undan en arvsskatt, genom trixande med boupp-teckning, skatteplanering (laglig och olaglig) samt skatteflykt, än exempelvis en fastighetsskatt, så ökar risken för bortfall i skatteintäkterna. År 2004 var exempelvis den formella skattesatsen för stora arv 30 procent, men den faktiska skattesatsen var enbart 22 procent (Henrekson & Waldenström, 2014). Om en lagstadgad skattesats om 5 procent antas motsvara en faktisk skattesats på 3,7 procent ($22/30 * 5\% = 3,7\%$), så blir de faktiska skatteintäkterna knappt 5 miljarder kronor år 2016.

Införandet av en arvsskatt skulle även medföra beteendeförändringar: när det blir mindre lönsamt att ge bort pengar i arv så kan människor förväntas göra det i en mindre omfattning än tidigare. I en nationalekonomisk studie så uppskattas denna effekt uppgå till 0,2 i Frankrike. Det vill säga, om man får behålla 1 procent mindre av sina arv så kommer dessa minska med 0,2 procent (Piketty & Saez, 2013). Om denna effekt tas i beaktande så justeras skatteintäkterna i detta fall ner med den försumbara siffran 360 miljoner kronor. Nettoskatteintäkterna skulle alltså fortfarande bli knappt 5 miljarder kronor (4,87 miljarder kronor).

Skatteintäkterna för förslaget på 4,87 miljarder kronor är dock behäftade med viss osäkerhet. För att testa känsligheten av resultatet kommer skattesatsen nu varieras från 3 procent till 5 procent, och elasticiteten från 0,15 till 0,25.

TABELL 18 Skatteintäkter (miljarder kronor) från en arvsskatt på arv över 2 miljoner kronor.

	0,15	0,20	0,25
2,9 %	3,91	3,91	3,90
3,7 %	4,88	4,87	4,87
4,4 %	5,85	5,84	5,83

I tabell 18 framgår det att intäkterna är tämligen konstanta på varje rad, vilket betyder att de är okänsliga inför variationer i arvselasticiteten. Däremot påverkar den formella skattesatsen mer hur stora intäkter som fås. Med en skatt på 3 procent och en hög elasticitet blir intäkterna enbart 3,90 miljarder kronor, medan de blir 5,85 miljarder kronor om skatten är hög och elasticiteten låg.

Vidare behöver förslaget justeras för en momseffekt motsvarande 25 procent och en konsumtionsandel om 47 procent (Regeringen, 2016).

TABELL 19 Skatteintäkter (miljarder kronor) från en arvsskatt på arv över 2 miljoner kronor, justerat för momseffekter.

	0,15	0,20	0,25
2,9 %	3,45	3,45	3,44
3,7 %	4,31	4,30	4,29
4,4 %	5,17	5,15	5,14

Tabell 19 visar att skatteintäkterna, justerat för moms, minskar något, för att ligga mellan spannet på 3,45 miljarder och 5,14 miljarder.

Gåvoskatt

Gåvoskattedelen av den tidigare arvs- och gåvoskatten i Sverige var försumbar ur ett statsfinansiellt perspektiv. Under perioden 1995–2005 så uppgick intäkterna till 312 miljarder kronor i genomsnitt, i löpande penningvärden. Jämförelsevis uppgick arvsskatten till drygt 2 miljarder kronor i genomsnitt under samma tidsperiod (Ohlsson & Waldenström, 2015). Grundavdraget för gåvor i Sverige uppgick till 10 000 kronor, innan denna skatt avskaffades. Detta innebar att endast gåvor under detta belopp befriades från skatt (SOU, 2004:66). Skattesatsen varierade från 10 till 30 procent, med en liknande struktur kring progressivitet och klassifikation som för arvsskatten. (Skatteverket, 2004)

En gåvoskatt är, som tidigare beskrivits, motiverad vid införandet av en arvsskatt främst i syfte att hindra människor ifrån att ge bort hela arvet för att på så sätt minska, eller kringgå, den framtida arvsskatten. Att sätta en lämplig nivå på en gåvoskatt är ingen enkel sak, men inspiration och lärdomar kan med fördel hämtas från tidigare upplägg i Sverige samt ifrån andra länder.

I en statlig utredning från 2004 så föreslogs en uppräkningsgräns av grundavdraget för gåvor till 25 000 kronor. Vidare föreslogs att gåvor ska beskattas proportionellt om 30 procent (SOU, 2004:36). Om beloppet räknas om till dagens penningvärde, så motsvarar detta knappt 28 100 kronor (XE, 2017).

Konsultbolaget EY har kartlagt arvs- och gåvoskatter runt om i världen och finner en betydande variation. I Danmark består exempelvis systemet av att gåvor till nära släktingar beskattas med 15 procent av den del av beloppet som överstiger 60 700 danska kronor (cirka 75 875 svenska kronor) (XE, 2017). I Finland är gåvor skattefria upp till 4 000 euro (cirka 37 400 kronor) (XE, 2017), varefter en progressiv marginalskatt börjar på 8 procent, för att sedan nå sin kulmen vid 20 procent för gåvor över 1 miljon euro (EY, 2015).

I denna jämförelse sticker Sveriges tidigare arvs- och gåvoskatt ut med såväl ett lågt grundavdrag som en relativt hög skattesats. Detta gjorde skatten problematisk. För det första innebar de låga fribeloppen att även människor som uppfattade sina gåvor som små fick betala skatt, vilket innebar att skatten förlorade i legitimitet. Vidare innebar avregleringen av kreditmarknaderna och

EU-inträdet att det blev enklare för de allra rikaste att undgå skatten. Effekten var att arvs- och gåvoskatten var tämligen impopulär bland det svenska folket, då den inte uppfattades beskatta befolkningen rättvist och skäligt (Ohlsson & Waldenström, 2015).

” En ny arvs- och gåvoskatt skulle därför förslagsvis bestå av en lägre proportionell beskattning, mellan 10 och 15 procent, vilket skulle minska incitamenten för planering. Vidare föreslås grundavdraget höjas kraftigt från det tidigare beloppet, för att undvika att beskatta små gåvor och skapa en högre legitimitet för skatten.

Den statliga utredningen från 2004 påpekade att arvs-skatten också inbjöd tydligt till skatteplanering genom att behandla olika tillgångar på olika sätt. Exempelvis var många arvslotter (27,5 procent) helt obeskattade år 2002, vilket kan ses som ett uttryck för skatteplanering. I samma utredning diskuterades också de två grundläggande formerna för arvsbeskattning: arvslott och kvarlåtenskap. Vid arvslottsbeskattning beskattas var och en av arvingarna på det arv de får, medan kvarlåtenskapsbeskattningen innebär en beskattning av det som den döde lämnar efter sig. Överlag innebär det senare systemet en mer effektiv administration och mindre möjligheter till skatteplanering, då det är en kvarlåtenskap som beskattas vid ett tillfälle. Vid en proportionell beskattning

spelar heller inte val av system någon roll. Däremot innebär en progressiv beskattning att den genomsnittliga skatten blir högre desto färre antalet arvingar är, i ett system med arvslottsbeskattning. Sverige praktiserade tidigare systemet med arvslottsbeskattning (SOU, 2004:36).

Vid införandet av en ny arvs- och gåvoskatt blir det sammanfattningsvis viktigt med tre faktorer, efter lärdomarna från den förra skatten:

1. Öka legitimiteten genom att undanta mindre arv och gåvor från beskattning.
2. Inför enhetliga regler för värdering och beskattning av tillgångar.
3. Beskatta dödsboet direkt i stället för de enskilda arvingarna.

En ny arvs- och gåvoskatt skulle därför förslagsvis bestå av en lägre proportionell beskattning, mellan 10 och 15 procent, vilket skulle minska incitamenten för planering. Vidare föreslås grundavdraget höjas kraftigt från det tidigare beloppet, för att undvika att beskatta små gåvor och skapa en högre legitimitet för skatten. Ett belopp på 50 000 kronor skulle därför vara rimligt.

Intäkter från förslaget

En ny arvsskatt på 10 procent skulle kunna ge intäkter till staten på **6–10 miljarder kronor**. Vidare skulle en återinförd gåvoskatt kunna inbringa ytterligare **några hundra miljoner kronor**. En viktig utmaning är att inte ge incitament att undvika arvsskatten via gåvor, samt att lära av svagheter med den förra skatten som hade låg legitimitet och stora möjligheter till skatteplanering.

3.6 RÄNTEAVDRAG

De finansieringsförslag som rapporten har presenterat hittills har bestått av skatteinföranden och skattehöjningar. Men ett annat sätt att få ökat utrymme för reformer är som bekant att kapa kostnader, eller att realisera uteblivna intäkter. Olika former av avdrag innebär just uteblivna intäkter för staten. Det så kallade ränteavdraget är ett sådant.

Ränteavdraget infördes i skattereformen 1990 och innebär att en skatte-reduktion görs för kapitalunderskott vid lån. Avdraget görs för 30 procent av underskottet. För de delar av underskottet som är högre än 100 000 kronor så är avdraget enbart 21 procent (Ekonomifakta, 2011).

Konsekvenserna av ränteavdraget är att det blir billigare att ta lån. Det blir således billigare att äga sin bostad. Detta innebär att bostadsrätten får en relativ fördel gentemot hyresrätten.

Vid en situation med höga räntor, som i Sverige under 1990-talskrisen, kan ränteavdragen således i stor utsträckning hjälpa hushållen och säkerställa att många inte behöver flytta, som följd av för höga boendekostnader. Vid ett lågt ränteläge däremot, som i dag, innebär ränteavdragen en vilande risk för betydande utgiftsökningar för staten i framtiden, om/när räntorna går upp till normalnivåer. Samtidigt kan ränteavdraget betraktas som en subvention till relativt resursstarka grupper i samhället.

Avdraget innebär att allmänna medel hamnar i plånboken hos medel- och överklassen. Ju större lån en person har, desto större avdrag kan göras i totala belopp. SCB bekräftar denna skeva omfördelning i en genomgång på uppdrag av Sveriges Television. Denna visar att av de totalt 30 miljarder kronorna som staten betalade i ränteavdrag 2015, tog den rikaste hälften emot 85 procenten av avdragen. De rikaste 10 procenten av befolkningen tog emot hela 20 gånger mer i avdrag än de ekonomiskt svagaste 10 procenten. Man kan därför tala om en regressiv omfördelning, där statliga resurser tilldelas grupper som äger dyra bostäder, med stora lån. Människor som inte har möjlighet att ta lån och köpa sin bostad mottar inte något avdrag över huvud taget. En annan problematik med ränteavdragen i dagens låga ränteläge är att bostadspriserna pressas upp. Såväl Finansinspektionen som Riksbanken har varnat för en överhettad bostadsmarknad, och risken för en bostadsbubbla, om inte ränteavdragen trappas av (SVT, 2015).

Beslutet att trappa av eller avskaffa ränteavdragen ligger dock på en politisk nivå. Den stora mängd av befolkningen, cirka 5,4 miljoner människor (Skatteverket, 2017), som berörs av avdragen gör det politiskt svårt att avskaffa det.

Vänsterpartiet har under flera års tid kritiserat ränteavdraget för sin snedvridna omfördelning. De har föreslagit en gradvis avtrappning, med omedelbar start. Även om de har drivit frågan i budgetförhandlingarna med regeringen, så har det hittills inte burit frukt till ett samlat lagförslag (DN, 2016).

Även Miljöpartiet har en liknande linje. På partiets kongress 2015 beslutades

Vid ett lågt ränteläge däremot, som i dag, innebär ränteavdragen en vilande risk för betydande utgiftsökningar för staten i framtiden, om/när räntorna går upp till normalnivåer. Samtidigt kan ränteavdraget betraktas som en subvention till relativt resursstarka grupper i samhället.

att man ska ”verka för att ränteavdraget fasas ut”. Partiet har inte fastställt exakt hur man vill att detta ska gå till, men har föreslagit olika scenarier varav ett går ut på en avtrappning med 1 procentenhet per år (DN, 2015).

” Det finns således nu en bred politisk uppslutning om att något behöver göras med ränteavdraget, även om de olika partierna ser olika scenarier framför sig.

Men finansminister Magdalena Andersson (s) har under lång tid inte velat ta i frågan. Hon har pekat på att ett avskaffande av ränteavdraget skulle påverka hushållens konsumtion negativt, och därför vara skadligt för ekonomin. Detta trots att det även inom hennes egna parti nu också höjs röster för att gradvis trappa av avdraget. Niklas Karlsson, som är ordförande i partiets Skånedistrikt, har uttryckt att en sänkning från 30 till 15 procent i skattereduktion vore rimlig under en tioårsperiod.

Vidare tycker han att Socialdemokraterna bör sträva efter att avskaffa ränteavdraget helt inom 20 år. Även Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna har öppnat för att se över ränteavdragen, vilket har ökat pressen ytterligare på finansministern att ta tag i frågan (DN, 2016).

Som ett svar öppnade finansministern till slut upp för att se över avdraget, för första gången i september 2017. Med oro för den ständigt prisstegrande bostadsmarknaden och ökande skuldsättningen hos svenska folket, påpekade Andersson att det trots allt kan bli aktuellt att se över ränteavdraget, med en marginell minskning. Detta trots en motvilja som grundar sig på att hon inte vill försätta hushåll med redan befintliga lån i ett skenande kostnadsläge. Andra införda åtgärder såsom skärpta amorteringskrav påverkar enbart nya lån, och är således redan med i kostnadskalkylen vid ett bostadsköp, resonerar hon (Dagens Industri, 2017).

Det finns således nu en bred politisk uppslutning om att något behöver göras med ränteavdraget, även om de olika partierna ser olika scenarier framför sig. Detta förslag kommer titta på hur en avtrappning respektive ett avskaffande av avdraget skulle kunna se ut, och vilka ekonomiska effekter det skulle få för statsfinanserna.

Beräkning

Finanspolitiska rådet har räknat på effekterna av ett förändrat ränteavdrag. De har tittat på två olika varianter. Den första undersöker effekterna om skuldräntor enbart skulle tas upp till 70 procent av sitt värde (till skillnad från dagens 100 procent). Den andra studerar vad som händer om hela skattereduktionen sänks till 21 procent, i stället för dagens 30 procent (Englund, 2016) (Ryner, 2016).

Förslagets effekter på statsfinanserna simuleras för åren 2016 och 2019. Den första reformen skulle öka intäkterna med 6,6 miljarder kronor för 2016 och 13,4 miljarder kronor för 2019, medan den andra skulle öka intäkterna med 5,2 miljarder kronor 2016, och slutligen 10 miljarder kronor år 2019 (Ryner, 2016).

Vidare studeras de dynamiska effekterna av att ränteavdragen begränsas. Minskade ränteavdrag leder till högre kostnader för lån, vilket i teorin leder till lägre skuldsättning hos hushållen. Analysen finner dock att effekten är mar-

ginell. Vidare påverkar ränteavdragen fastighetspriserna: en begränsning av räntorna till 70 procent av värdet skulle medföra ett fall i huspriserna på cirka 6 procent. Ett fall på 10 procent skulle medföra minskade fastighetspriser på 20–40 procent av den disponibla inkomsten för ett år, vilket motsvarar omkring 0,5–1 procent löpande minskning (vid en realränta på 2 procent) (Englund, 2016).

Genom att använda statistik från Skatteverket om 2016 års taxering kan estimeringar göras av variationerna i ränteavdraget (Skatteverket, 2017). För år 2016 uppgick avdragen för ränteutgifter till cirka 75 miljarder kronor. I genomsnitt motsvarar detta ett avdrag på 14 000 kronor, för de 5,4 miljoner personer som hade avdraget.

Då det saknas data om fördelningen av avdragen, görs här ett förenklat antagande att alla avdrag motsvaras av en reduktion på 30 procent. Under detta antagande motsvarar de faktiska avdragen skattereduktioner om 22,61 miljarder kronor. Enligt SCB hade år 2015 mellan 60 och 70 procent av hushållen rörlig ränta, vilken låg på ungefär 1,80 procent (Holmberg, 2017). Om alla skulder antas ha en ränta på 1,80 procent så skulle skuldräntorna på 75 miljarder kronor motsvaras av totala skulder om 4 187 miljarder kronor.

De hypotetiska avdragen kan beräknas med en marginalskatt på (minus) 30 procent. Anledningen till detta är att kapitalvinsterna för år 2016 låg på 267 miljarder kronor medan ränteinkomster och utdelningar låg på omkring 84,5 miljarder kronor (Skatteverket, 2017). Det är därmed högst osannolikt att ökade räntor skulle medföra stora aggregerade underskott, vilket skulle motsvara en marginalskatt på (minus) 21 procent. Detta kan också motiveras med att ökade räntor även påverkar inkomsträntorna, vilka antas öka i takt med att det allmänna ränteläget stiger till historiskt mer normala nivåer än i dag.

Därmed kan olika variationer i räntan simuleras, för att undersöka hur dessa påverkar hushållens ränteavdrag och därmed effekten på statsfinanserna.

För år 2016 uppgick avdragen för ränteutgifter till cirka 75 miljarder kronor. I genomsnitt motsvarar detta ett avdrag på 14 000 kronor, för de 5,4 miljoner personer som hade avdraget.

TABELL 20 Effekter av olika räntor på ränteavdraget (miljarder kronor)

Räntesats	Skuldräntor	Ränteavdrag	Ökade ränteavdrag
1,8 %	75	23	0
3 %	126	38	15
4 %	167	50	28
5 %	209	63	40

I tabell 20 visas de direkta effekterna av ränteökningar om ränteavdraget bibehålls, men utan att effekterna på inkomsträntorna beaktas. Dessa är opåverkade av ränteavdraget och innebär ökade skatteintäkter i den mån de höjs oavsett hur skattereduktionerna behandlas.

Dynamiska effekter

En trolig dynamisk effekt av ett avskaffat ränteavdrag skulle vara att hushållens konsumtionsutrymme minskade. Under förutsättning att hushållen skulle minska sin konsumtion med 47 procent (konsumtionens andel av BNP) (SCB, 2017) som en respons på de borttagna ränteavdragen, så kommer även momsintäkterna att minska i motsvarande utsträckning. Den genomsnittliga momsen kan uppskattas till 19 procent (OECD, 2017). En mer detaljerad analys av hur konsumtionen påverkas av kraftiga inkomstbortfall skulle kunna motivera en

” Men för att undvika en chock för hushållen, kan ränteavdragen också trappas av gradvis som flera politiska partier har öppnat för.

annan momssats, detta kan dock enbart ha begränsade effekter då momseffekten på det totala utfallet är begränsad.

Således kan den marginella nettoeffekten beräknas vid ett avskaffande av ränteavdraget, under olika räntelägen. Detta är inte samma sak som den faktiska nettoeffekten, då ökade räntor även innebär att skuldräntorna kan förväntas öka och därmed skatteintäkterna.

Den marginella nettoeffekten för de offentliga finanserna består av skillnaden mellan det som sparas via ränteavdraget och den förlorade momsen. Dessa siffror visas i tabell 21.

TABELL 21 Effekter av olika räntor på statsfinanserna vid avskaffat ränteavdrag (miljarder kronor).

Räntesats	Minskat ränteavdrag	Minskad moms	Nettoeffekt
1,8 %	23	-2	21
3 %	38	-3	35
4 %	50	-3	47
5 %	63	-4	59

Tabell 21 visar att statskassan vid ett oförändrat ränteläge skulle stärkas med 21 miljarder kronor. Om räntan i stället ökar till 5 procent så skulle staten spara 59 miljarder kronor, jämfört med om ränteavdraget varit kvar i oförändrad form.

Men för att undvika en chock för hushållen, kan ränteavdragen också trappas av gradvis som flera politiska partier har öppnat för. Nedan presenteras därför två olika gradvisa avtrappningsförslag: ett där staten tar bort två tredjedelar av ränteavdraget, och ett annat där endast en tredjedel av avdraget tas bort. Det framgår i tabellerna 22 och 23 att detta skulle leda till minskade om än tämligen stora intäkter till staten.

TABELL 22 Effekter av att två tredjedelar av ränteavdraget tas bort (miljarder kronor).

Räntesats	Minskat ränteavdrag	Minskad moms	Nettoeffekt
1,8 %	15	-1	14
3 %	25	-2	23
4 %	33	-2	31
5 %	42	-3	39

Tabell 22 visar skatteintäkterna av en större minskning (två tredjedelar) av ränteavdraget, inklusive den dynamiska effekten av minskad momsintäkt. I nuvarande ränteläge tillgängliggörs 14 miljarder kronor för staten.

TABELL 23 Effekter av att en tredjedel av ränteavdraget tas bort (miljarder kronor).

Räntesats	Minskat ränteavdrag	Minskad moms	Nettoeffekt
1,8 %	8	-1	7
3 %	13	-1	12
4 %	17	-1	16
5 %	21	-1	20

Tabell 23 visar skatteintäkterna av en mindre minskning (en tredjedel) av ränteavdraget, inklusive den dynamiska effekten av minskad momsintäkt. I nuvarande ränteläge tillgängliggörs 7 miljarder kronor för staten.

Intäkter från förslaget

Ett avskaffat ränteavdrag har potential att tillgängliggöra stora medel till statskassan. Vid dagens ränteläge om 1,8 procent så skulle ett helt avskaffat ränteavdrag innebära att **21 miljarder kronor** tillgängliggörs för staten. Detta skulle dock innebära en betydande ökning av hushållens utgifter, och riskera ett prisfall på bostadsmarknaden. Avtrappade ränteavdrag, som skulle ha en betydligt mindre påverkan på hushållens ekonomi, kan uppskattas tillgängliggöra **14** respektive **7 miljarder kronor** till statskassan under rådande ränteläge. Ett sådant tilltag skulle troligen kunna stabilisera bostadsmarknaden snarare än att orsaka ett prisfall.

3.7 RÄNTEAVDRAG OCH FASTIGHETSSKATT

Två av de tidigare förslagen är nära sammanlänkade med varandra. Ett nedtrappat ränteavdrag skulle kunna leda till fallande bostadspriser, vilket får effekter på skattebasen för en föreslagen fastighetsskatt. Detta förslag kommer därför att titta på de sammanslagna effekterna av dessa två förslag.

Beräkning

Det första steget är att ta reda på hur ett avtrappat ränteavdrag påverkar fastighetspriserna. Kostnaden för att äga en fastighet kommer att öka eftersom räntor inte längre blir avdragsgilla i samma utsträckning. Den exakta effekten beror på hur ränteavdragen utvecklas över tid. Här antas de vara konstanta.

För att beräkna nuvärdet av de årliga ränteavdragen så diskonteras den långsiktiga nominalräntan på 4 procent (Boverket, 2012). Prisfallet kan då variera mellan 176 och 527 miljarder kronor på hela fastighetsstocken. Detta motsvarar ett prisfall på 15, 10, respektive 5 procent av hela värdet av fastighetsstocken. Med andra ord skulle detta innebära ett omfattande prisfall.

TABELL 24 Prisfall på bostäder efter ett nedtrappat ränteavdrag (miljarder kronor).

	Prisfall	Relativt
Avskaffat ränteavdrag	527	15 %
Två tredjedelar av ränteavdraget tas bort	352	10 %
En tredjedel av ränteavdraget tas bort	176	5 %

Det antas här att prisfallet skulle slå jämnt ut bland alla fastigheter. Detta innebär att inkomsterna från fastighetsskatten också faller proportionellt mot minskningen av fastighetspriser. Intäkterna från fastighetsskatten visas i tabellerna 25–27.

TABELL 25 Nettointäkt av fastighetsskatt, hela ränteavdraget borttaget (miljarder kronor).

Småhus/lägenheter	2 m/ 2m	3,5m / 5m
1 % / 0,5 %	11,60	2,78
2 % / 1 %	10,93	4,88
3 % / 2,5 %	14,95	7,13

TABELL 26 Nettointäkt av fastighetsskatt, två tredjedelar av ränteavdraget borttaget (miljarder kronor).

Småhus/lägenheter	2m / 2m	3,5m / 5m
1 % / 0,5 %	12,28	2,94
2 % / 1 %	11,57	5,16
3 % / 2,5 %	15,82	7,55

TABELL 27 Nettointäkt av fastighetsskatt, en tredjedel av ränteavdraget borttaget (miljarder kronor).

Småhus/lägenheter	2m / 2m	3,5m / 5m
1 % / 0,5 %	12,96	3,10
2 % / 1 %	12,21	5,45
3 % / 2,5 %	16,69	7,96

Tabellerna 25–27 visar intäkterna av en införd fastighetsskatt, kombinerat med slopat respektive avtrappat ränteavdrag. Procentsatserna står för skattesatsen, som enligt tidigare förslag är differentierad mellan småhus och lägenheter. Kolumnerna består av skiktgränserna för skatten, för lägenheter respektive småhus. Det framgår att de lägsta intäkterna uppgår till runt 3 miljarder kronor, vid en låg marginalskatt för högt taxerade fastigheter. De högsta intäkterna uppgår till runt 17 miljarder kronor, vilket gäller för höga marginalskatter och låga skiktgränser. Intäkterna från fastighetsskatten blir högre om ränteavdraget avtrappas mindre. Detta beror på att ju mer ränteavdrag avtrappas, desto lägre förväntas fastighetspriserna sjunka.

Om intäkterna från det nedtrappade ränteavdraget justeras för minskad moms, så kan en estimering göras för den totala effekten för statskassan av att genomföra de båda finansieringsåtgärderna samtidigt. När intäkterna från den existerande fastighetsavgiften också räknas bort så framträder en än mer precis nettoeffekt av åtgärderna. Resultaten presenteras i tabellerna 28–30.

TABELL 28 Nettointäkt av fastighetsskatt och ränteavdrag, hela ränteavdraget borttaget (miljarder kronor).

Småhus/lägenheter	2m / 2m	3,5m / 5m
1 % / 0,5 %	19,89	11,66
2 % / 1 %	19,26	13,61
3 % / 2,5 %	23,01	15,72

TABELL 29 Nettointäkt av fastighetsskatt och ränteavdrag, två tredjedelar av ränteavdraget borttaget (miljarder kronor).

Småhus/lägenheter	2m / 2m	3,5m / 5m
1 % / 0,5 %	13,49	4,77
2 % / 1 %	12,83	6,85
3 % / 2,5 %	16,79	9,07

TABELL 30 Nettointäkt av fastighetsskatt och ränteavdrag, en tredjedel av ränteavdraget borttaget (miljarder kronor).

Småhus/lägenheter	2m / 2m	3,5m / 5m
1 % / 0,5 %	7,09	-2,11
2 % / 1 %	6,39	0,08
3 % / 2,5 %	10,58	2,43

Tabellerna 28–30 visar att om hela ränteavdraget avskaffas så uppgår intäkterna till mellan cirka 12 och 23 miljarder kronor. Om två tredjedelar av ränteavdraget tas bort uppgår intäkterna till mellan cirka 5 och 17 miljarder kronor. Om en tredjedel av ränteavdraget tas bort så varierar intäkterna från minus två miljarder till plus 11 miljarder kronor.

En kombination av nedtrappat ränteavdrag och införande av fastighetsskatt kan således leda till betydande tillskott för statskassan, men med risk för fallande bostadspriser och ökade kostnader för hushållen som följd. Nettoeffekten kan uppskattas ligga mellan **10 och 15 miljarder kronor**, beroende på vald skattesats och skiktgräns.

4. RESULTAT: TRE FULLT FINANSIERADE REFORMER

I detta avsnitt presenteras en sammanställd rekommendation på hur de tre reformerna bör finansieras, efter att de olika förslagen nu har utretts. De bedöms utefter sin progressivitet, tillskott i statskassan samt dynamiska effekter. Kostnaderna och intäkterna har fastslagits efter beräkningarna i föregående avsnitt. Vid de tillfällen då siffrorna inte är precisa, utan består av intervall, så har mittpunkten i intervallet använts som utgångspunkt.

De tre reformerna som föreslås i denna rapport skulle leda till stora förbättringar för många människors situation i Sverige. Den första reformen skulle innebära att det inte längre blir en klassfråga att ha god tandhälsa, utan något som alla har råd med. Ingen skulle längre riskera att åka på en ekonomisk smäll när den får tandproblem. Den andra reformen skulle se till att alla föräldrar som ser de uppenbara fördelarna med att ha sina barn i förskolan inte längre skulle behöva betala för det. Detta skulle underlätta många nyanländas integration i det svenska samhället, samt möjliggöra för framför allt fler kvinnor att arbeta heltid, tjäna sin egen lön och få frihet att forma sina egna liv. Den tredje och sista reformen skulle i ett slag utradera fattigpensionen i Sverige, och se till att alla de åldringar som i dag lever i relativ fattigdom skulle få en ekonomiskt dräglig tillvaro.

Tabell 31 presenterar förslaget på hur dessa tre stora socialpolitiska reformer kan finansieras.

**TABELL 31 Sammanställning av reform- och finansieringsförslag
(miljarder kronor)**

Reform	Kostnad	Finansiering	Intäkt
Avgiftsfri tandvård	22,5	Förmögenhetsskatt (1,5 %)	19,2
Avgiftsfri förskola	1,6	Arvs- och gåvoskatt (10 %)	8,3
Höjd garantipension	16,4	Avtrappat ränteavdrag (två tredjedelar)	14
Totalt	40,5	Totalt	41,5

Tabell 31 visar att de tre reformerna skulle ha en total kostnad på 40,5 miljarder kronor. Dessa kan fullt ut finansieras genom tre föreslagna åtgärder, och dessutom ge 1 miljard kronor i överskott till statsfinanserna.

Trots att förmögenhetsskatten har avskaffats i flera EU-länder har den alltså stora förtjänster. Den är kraftigt progressiv och omfördelande, då den endast berör samhällets ekonomiska toppskikt. Ingen från arbetar- eller medelklassen berörs över huvud taget av skatten. Denna rapport föreslår att en ny förmögenhetsskatt konstrueras på sådant vis att endast de 5 procent rikaste i Sverige blir skattepliktiga. Enligt detta förslag skulle skatten inbringa 19,2 miljarder kronor till statskassan, inklusive ett antagande om 10 procent i intäktsbortfall som följd av skatteflykt och skatteplanering. Den föreslagna skattesatsen är densamma som den tidigare avskaffade förmögenhetsskatten i Sverige: 1,5 procent av värdet. Skiktgränsen föreslås dock höjas kraftigt, jämfört med den förra skatten, så att endast förmögenheter värderade över 5 miljoner kronor beskattas. Detta tros öka legitimiteten för skatten samt minska incitamenten till skatteflykt. Det blir dock en nyckel, vid införandet av denna skatt, att kapa ett regelverk som ser till att förmögenheter förvärvade i Sverige också beskattas i Sverige. Här inger avslöjandena och efterspelen till *Panama-* och *Paradisdokumenten* hopp. De påvisar att skatteflykt och avancerad skatteplanering i dag avslöjas i större utsträckning än tidigare, samt i det första fallet att skattemyndigheter snabbt förmår att agera för att driva in rättmätiga intäkter som gått förlorade.

Att beskatta arv bör vara en given ideologisk utgångspunkt, för såväl socialistiska som liberala partier. En arvsskatt beskattar endast stora tillgångar som personen själv inte har arbetat eller investerat sig till. Skatten har en kraftigt omfördelande effekt, och vid en skattesats på 10 procent av värdet för alla arv som överstiger 2 miljoner kronor så skulle intäkterna till staten öka med cirka 8,3 miljarder kronor, tillsammans med den tillhörande gåvoskatten. Den föreslagna skattesatsen är en tredjedel så hög som den tidigare avskaffade skatten hade på stora arv. Efter lärdomar från andra länder samt svagheterna med den tidigare skatten i Sverige, kan en ny skatt skapa lägre incitament för skatteplanering och en högre folklig legitimitet genom några tidigare presenterade förändringar i skattens satser, uppbyggnad och grundavdrag.

Vad gäller ränteavdraget så finns det en bred politisk uppslutning kring att den nuvarande situationen är orimlig. Konsekvensen av avdraget blir en subvention till resursstarka grupper. Samtidigt befinner sig räntorna i dag på en rekordlåg nivå, vilket innebär risker för betydligt högre utgifter för staten i framtiden. Det innebär således att det, med dagens räntenivåer, är ett optimalt läge att inleda avtrappningen av ränteavdraget. En gradvis avtrappning föreslås för att undvika en kostnadschock för hushållen och ett prisfall på bostadsmarknaden. Om två tredjedelar av avdraget tas bort så tillgängliggörs 14 miljarder kronor för staten.

Med de första två föreslagna åtgärderna skulle de mest förmögna människorna i Sverige beskattas mer än i dag, samtidigt som ingen höjning av skatt på förvärvsarbete görs. Således påverkas inte arbetar- eller medelklassen, förutom vid de tillfällen då dessa blir tilldelade stora arv vid en förmögen släktings bortgång. Den tredje åtgärden drar ner på en subvention som är regressiv i sin struktur; ju dyrare bostäder och ju högre lån en person har desto större ekonomiskt stöd från staten genom ränteavdraget. Sammantaget tillgängliggör dessa tre åtgärder 41,5 miljarder kronor vilket fullt ut finansierar de tre föreslagna reformerna. Dessutom leder de till ett överskott på 1 miljard kronor till statskassan.

5. SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER

Denna rapport har presenterat tre socialpolitiska reformförslag som skulle förbättra många människors livssituation i dagens Sverige. De skulle ha positiva effekter på hälsa, integration, jämställdhet, fattigdomsminskning, och ha en avgörande betydelse för en ökad jämlikhet i samhället.

Reformerna är breda i sin karaktär, och täcker in människor från olika åldersgrupper och socioekonomiska skikt. De skulle förbättra välfärdssystemet, och fånga upp stora grupper som i dag av olika skäl missgynnas, eller inte får den trygghet och det värdiga liv som det är välfärdsstatens uppgift att säkerställa. Reformerna är ambitiösa, men som denna rapport bevisat, fullt realistiska.

Vidare har tre finansieringsförslag presenterats. Dessa har alla progressiva, fördelningspolitiska utgångspunkter och beskattar endast ägande (vilket i dag beskattas i mycket liten utsträckning i Sverige) och ej inkomst från förvärvsarbete. Samhällets ekonomiska toppskikt berörs i störst utsträckning av åtgärderna, som tillsammans finansierar samtliga reformförslag och dessutom lämnar 1 miljard kronor i överskott i statsfinanserna. Flera av reform- och finansieringsförslagen har diskuterats av olika politiska partier. Det är denna rapports ambition att framför allt Socialdemokraterna ska inspireras av flera av dessa, då de sammanstrålar tätt med partiets ideologi och politiska strävanden.

Nedan följer några framtida rekommendationer gällande reform- och finansieringsförslagen som har utretts i denna rapport.

- ♦ Reformen att höja garantipensionen bör betraktas som ett första steg, i en framtida större reformering av pensionssystemet. Flera grupper missgynnas i dagens system, inte endast de som lever på garanti-

Reformerna är breda i sin karaktär, och täcker in människor från olika åldersgrupper och socioekonomiska skikt. De skulle förbättra välfärdssystemet, och fånga upp stora grupper som i dag av olika skäl missgynnas, eller inte får den trygghet och det värdiga liv som det är välfärdsstatens uppgift att säkerställa.

”

pensionen. Det handlar särskilt om arbetstagare med låg inkomst som jobbat ett helt arbetsliv, vilka ofta får mycket låga pensioner i dagens system. Vidare har flera avslöjanden understrukit att PPM-systemet på många sätt är oöversiktligt och dysfunktionellt. Regeringens vilja att reformera denna del av pensionssystemet, för att undvika att människors pensioner försvinner i ett svårnavigerat spel av fondbolag och olika marknadsincitament, välkomnas.

- ♦ Också förslaget att trappa av ränteavdraget med två tredjedelar bör betraktas som ett första steg i en större process. Efter avtrappningen föreslås ränteavdraget helt fasas ut inom en period på 10–15 år. Detta är en ansvarsfull politisk åtgärd både på kort och lång sikt, då en snedvriden subvention försvinner. Detta kan stabilisera bostadsmarknaden, utan att det innebär en direkt kostnadschock för hushållen. Det finns dessutom stora poänger med att inleda denna avtrappning omedelbart med tanke på dagens låga räntenivåer.
- ♦ Denna rapport har inte föreslagit en höjning av kapitalvinstskatten. Detta främst av två skäl. För det första måste skatten höjas tämligen kraftigt för att nå betydande intäkter till statskassan. För det andra riskerar en höjning av den del av skatten som berör försäljning av privatbostäder att förstärka inlåsnings effekter på en redan statisk bostadsmarknad. Om människor får behålla en mindre del av sin vinst vid försäljning av sin bostad, och det således innebär ökade kostnader för att flytta, är det rimligt att anta att många då väljer att inte flytta. Detta skulle följaktligen inte vara en lyckad åtgärd när bostadsmarknaden behöver bli mer rörlig och dynamisk, inte mindre. Däremot välkomnas en större reformering av kapitalvinstskatten i sin helhet. En högre beskattning på utdelningar och vinster vid försäljning av aktier är fullt rimlig. Detta skulle ha en progressiv effekt, samtidigt som det inte beskattar förvärvsarbete. Vidare kan schablonbeskattningen på investeringssparkonton och kapitalförsäkringar med fördel göras om till en progressiv procentsatsbeskattning, då dessa sparandeformer i dag är kraftigt underbeskattade särskilt för stora, förmögna sparare. Dessa åtgärder kan genomföras parallellt med en sänkning av skatten för försäljning av privatbostäder, så att den motsvarar en mindre del av kapitalvinstskatten än dagens 22/30.
- ♦ Vad gäller en höjning av bankernas arbetsgivaravgifter finns det många fördelar. Finanssektorn är underbeskattad, och storbankerna går i dag med skyhöga vinster utan att samhället får ta någon större del av det. Samtidigt kan staten, och skattebetalarna, komma att behöva hjälpa bankerna ekonomiskt vid en framtida kris. Men då förslaget redan har presenterats, och tvingats dras tillbaka, från regeringen står det klart att det inte finns något parlamentariskt stöd för förslaget. Intäkterna från förslaget är goda,

6 miljarder kronor, men inte tillräckligt höga för att gå i politisk strid för det (något som kan hävdas vad gäller förmögenhetsskatten). Denna åtgärd välkomnas dock i framtiden, om ett parlamentariskt stöd kan nås för detta specifika förslag, eller ett omarbetat sådant.

- ♦ Slutligen har denna rapport inte föreslagit en ny fastighetsskatt, då en sådan kombinerad med ett avtrappat ränteavdrag skulle innebära en kostnadschock för hushållen, och också kunna leda till starka prisrasseffekter på marknaden och därmed en bostadskrasch. Trots sin goda progressivitet, och trots den säkra skattebasen (som inte går att skatteplanera eller fly ifrån) så inbringar en ny fastighetsskatt endast ett marginellt tillskott, med tanke på den bredare skattebasen som den nuvarande kommunala fastighetsavgiften upptar, vilken visserligen inte har någon progressivitet. Riskerna med en krasch på bostadsmarknaden i kombinationen med avtrappningen av ränteavdraget bedöms som större än fördelarna med införandet av en fastighetsskatt i dag. Längre fram, efter att ränteavdraget har avskaffats, är dock fastighetsskatten logisk att införa med tanke på sina fördelar. Vid ett sådant läge blir kostnadschocken för hushållen och riskerna för en bostadskrasch betydligt mindre. Snarare kan åtgärden på längre sikt innebära en mer stabil bostadsmarknad utan branta prisstegringar, samtidigt som det skulle utgöra en säker och rättvis skattebas.

Slutligen har denna rapport inte föreslagit en ny fastighetsskatt, då en sådan kombinerad med ett avtrappat ränteavdrag skulle innebära en kostnadschock för hushållen, och också kunna leda till starka prisrasseffekter på marknaden och därmed en bostadskrasch.

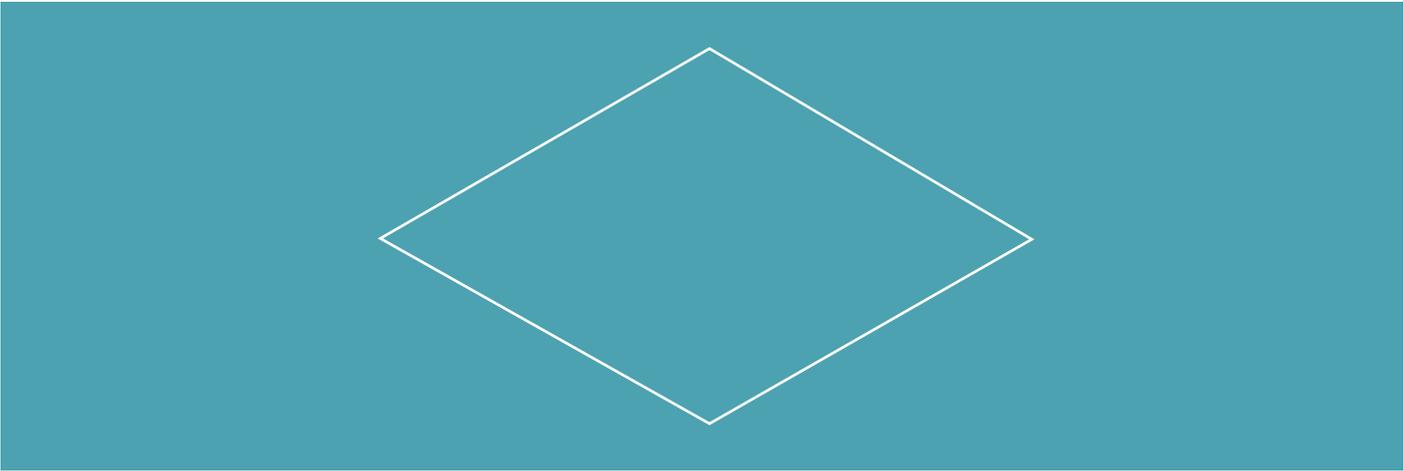
REFERENSER

- Affärsvärlden. (3 juni 2014). *Fransk ekonom: Återinför förmögenhetsskatt i Sverige*. Hämtat från Affärsvärlden: <https://www.affarsvarlden.se/affarsjuridik/fransk-ekonom-aterinfor-formogenhetskatt-i-sverige-6774388>
- Aftonbladet. (1 mars 2017). *S redo att skrota premiepensionen*. Hämtat från Aftonbladet: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/2a91R/s-redo-att-skrota-premiepensionen>
- Andersson, J. (16 juli 2000). *Europaparlamentariker (S)*. Hämtat från Aftonbladet Debatt: <http://www.aftonbladet.se/debatt/0007/16/debatt.html>
- Andersson, M., & Andersson, U. (30 mars 2016). *Debatt*. Hämtat från Aftonbladet: <https://www.aftonbladet.se/debatt/article22527116.ab>
- Arbetet. (1 juli 2014). *Piketty: "Svårt att förstå att Sverige inte har arvsskatt"*. Hämtat från Arbetet: <https://arbetet.se/2014/07/01/piketty-svart-forsta-att-sverige-inte-har-arvsskatt/>
- Boverket. (2012). *Bostadsmarknaden i Norden 1980–2012*. Rapport 2014:16.
- Boverket. (2014). *Bostadsmarknaden i Norden 1980–2012*. Boverket, Rapport: 2014:16.
- Boverket. (20 maj 2014). *Under Miljonprogrammet byggdes en miljon bostäder*. Hämtat från Boverket: <http://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/miljonprogrammet/>
- Centerpartiet. (12 september 2017). *Pressmeddelande/ Annie Lööf: "Sänk skatten för pensionärerna med lägst inkomst"*. Hämtat från Centerpartiet: <https://www.centerpartiet.se/media/nyhetsarkiv-2017/2017-09-12-annie-loof-sank-skatten-for-pensionarerna-med-lagst-inkomst.html>
- Dackehag, M., & Hansson, Å. (2015). *Taxation of dividend income and economic growth: The case of Europe*. IFN Working Paper, No. 1081.
- Dagens Industri. (22 januari 2014). *Blytungta experter: Återinför fastighetsskatten*. Hämtat från Dagens Industri: <https://www.di.se/artiklar/2014/1/22/blytungta-experter-aterinfor-fastighetsskatten/>
- Dagens Industri. (26 september 2017). *Magdalena Andersson: Räkna med sänkt ränteavdrag*. Hämtat från Dagens Industri: <https://www.di.se/nyheter/magdalena-andersson-rakna-med-sankt-ranteavdrag/>
- DN. (14 juni 2015). *MP ökar trycket för sänkta ränteavdrag*. Hämtat från Dagens Nyheter: <https://www.dn.se/nyheter/politik/mp-okar-trycket-for-sankta-ranteavdrag/>
- DN. (20 augusti 2016). *"Avskaffa ränteavdraget helt – på tjugo års sikt"*. Hämtat från Dagens Nyheter: <https://www.dn.se/nyheter/sverige/ta-bort-ranteavdraget-helt-pa-tjugo-ars-sikt/>
- DN. (23 augusti 2016). *Vänsterpartiet kräver lägre ränteavdrag redan nästa år*. Hämtat från Dagens Nyheter: <https://www.dn.se/nyheter/vansterpartiet-kraver-lagre-ranteavdrag-redan-nasta-ar/?forceScript=1&variantType=large>
- DN. (30 januari 2017). *Bostadsministern: Reavinstskatten bör sänkas rejält*. Hämtat från Dagens Nyheter: <https://www.dn.se/ekonomi/bostadsministern-reavinstskatten-bor-sankas-rejalt/>
- DN. (5 november 2017). *Kunligheter, politiker och kändisar i läckan*. Hämtat från Dagens Nyheter: <https://www.dn.se/ekonomi/kunligheter-politiker-och-kandisar-i-lackan/>

- Ekonomifakta. (24 februari 2011). *Ränteavdrag*. Hämtat från Ekonomifakta: <https://www.ekonomifakta.se/Ordlista/Ranteavdrag/>
- Ekonomifakta. (5 juni 2014). *Skatterna som krävde kryphål*. Hämtat från Ekonomifakta: <https://www.ekonomifakta.se/Artiklar/2014/Juni/Skatterna-som-kravde-kryphal/>
- Ekonomifakta. (12 december 2016). *Förmögenhetsskatt*. Hämtat från Ekonomifakta: <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Skatter/Skatt-pa-fastigheter-och-formogenhet/Formogenhetsskatt/>
- Ekonomifakta. (19 januari 2017). *Kapitalinkomstskatt*. Hämtat från Ekonomifakta: <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Skatter/Skatt-pa-foretagande-och-kapital/Kapitalskatt/>
- Ekonomistyrningsverket. (2015). *Lånefordringar och andra fordringar som bör nuvärdesberäknas enligt ESV:s bestämmelser, Kap. 5: 14 § FÅB*.
- Elinder, M., Erixson, O., & Waldenström, D. (2015). *Inheritance and wealth inequality: Evidence from population registers*. Uppsala Center for Fiscal Studies, Working Paper: 2015:3.
- Englund, P. (2016). *En mer neutral kapitalbeskattning – Fördelningseffekter av begränsade ränteavdrag*. Underlagsrapport till Finanspolitiska rådet, 2016:3.
- Eurostat. (23 augusti 2017). *People at risk of poverty or social exclusion*. Hämtat från Statistics explained: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion
- Expressen. (18 februari 2005). *Persson väntar folkstorm om pensionen*. Hämtat från Expressen: <https://www.expressen.se/dinapengar/persson-vantar-folkstorm-om-pensionen/>
- EY. (2015). *Worldwide Estate and Inheritance Tax Guide 2015*. EY.
- Felfe, C., & Lalive, R. (2014). *Does early child care help or hurt children's development?* IFAU Working Paper 2014:22.
- Folkhälsomyndigheten. (2017). *Förskolans påverkan på barns hälsa – en genomgång av den vetenskapliga litteraturen*.
- Gapminder. (18 oktober 201). *Gapminder World – Life expectancy*. Hämtat från Gapminder: <https://www.gapminder.org/tools/>
- Henrekson, M., & Waldenström, D. (2014). *Inheritance Taxation in Sweden, 1885–2004: The Role of Ideology, Family Firms and Tax Avoidance*. IFN Working Paper, no. 1032.
- Hinnfors, J. (2017). *Från "nya djärva mål" till lappa och laga – 1990-talet som vattendelare i Socialdemokraternas förmåga att leverera nya stora välfärdsreformer*. Stockholm: Tankesmedjan Tiden.
- Holmberg, J. (3 maj 2017). *Bolånen i Sverige fortsätter att växa*. Hämtat från Statistiska centralbyrån: https://www.scb.se/sv/_/Hitta-statistik/Artiklar/Bolanen-i-Sverige-fortsatter-vaxa/
- Korpi, W., & Palme, J. (1998). *The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality, and Poverty in the Western Countries*. *American Sociological Review*, 661-687.
- Lindqvist, L., Lundin, D., & Mörk, E. (2006). *Påverkar maxtaxan inom barnomsorgen hur mycket föräldrar arbetar?* IFAU Rapport 2006:2.
- Lundberg, J., & Waldenström, D. (2017). *Wealth inequality in Sweden: What can we learn from capitalized income tax data?* *Review of Income and Wealth*.
- Lundin, D., Mörk, E., & Öckert, B. (2007). *Maxtaxan inom barnomsorgen – påverkar den hur mycket föräldrar arbetar?* IFAU rapport 2007:2.
- OECD. (2015). *Income Inequality data update: Sweden*. OECD.
- OECD. (2016). *Consumption Tax Trends 2016 – Sweden*. OECD.
- OECD. (2017). *Economic surveys: Sweden*.
- Ohlsson, H. R., & Waldenström, D. (2015). *Inherited Wealth over the Path of Development: Sweden, 1810–2010*. Working Paper.
- Pensionsmyndigheten. (18 oktober 2017). *Allmän pension*. Hämtat från Pensionsmyndigheten: <https://www.pensionsmyndigheten.se/forsta-din-pension/sa-fungerar-pensionen/allman-pension>
- Pensionsmyndigheten. (18 oktober 2017). *Pensionens alla delar*. Hämtat från Pensionsmyndigheten: <https://www.pensionsmyndigheten.se/forsta-din-pension/sa-fungerar-pensionen/pensionens-alla-delar>

- Piketty, T., & Saez, E. (2013). *A Theory of Optimal Inheritance Taxation*. *Econometrica*, 81:5, 1851-1866.
- Privattandläkarna. (2017). *Tandvården i siffror*. Privattandläkarna.
- Regeringen. (Ds 2009:53 2009). *Detta är pensionsöverenskommelsen*. Ds 2009:53: Regeringen. Hämtat från Regeringen.
- Regeringen. (2016). *Förslag till statens budget för 2017, utgiftsområde 16*. Proposition 2016/17:1.
- Regeringen. (2017). *Avgiftsuttaget till resolutionsreserven*. DS Fi2017/00971/B.
- Regeringen. (6 september 2017). *Pensionsgruppen*. Hämtat från Regeringen: <http://www.regeringen.se/artiklar/2017/09/pensionsgruppen/>
- Regeringens proposition. (1999/2000:129). *Maxtaxa och allmän förskola m.m.*
- Roine, J. (2014). *Thomas Pikettys Kapitalet i det tjugoförsta århundradet: sammanfattning, svenskt perspektiv*. Storpocket.
- Rothstein, B. (2011). *Quality of Government – Corruption, social trust, and inequality in international perspective*. University of Chicago Press.
- Ryner, E. (2016). *Fördelningseffekter av begränsade ränteavdrag – Metod och data*. Underlagsrapport till Finanspolitiska rådet, 2016:5.
- SCB. (2008). *Barnbidraget – en piggy 60-åring*. Statistiska centralbyrån.
- SCB. (2017). *Döda efter ålder, kön och år*. Statistiska centralbyrån.
- SCB. (2017). *Data om fastighetstaxeringar och inkomster*. Statistiska centralbyrån.
- SCB. (2017). *Förskola – kostnader år 2015*. Statistiska centralbyrån.
- SCB. (2017). *Nationalräkenskaper*. Statistiska centralbyrån.
- SCB. (2017). *Sammanräknad förvärvsinkomst 2015 – decilindelning*. Statistiska centralbyrån.
- Sjöstedt, J. (den 5 Juli 2017). *Expressen Debatt*. Hämtat från Expressen: <https://www.expressen.se/debatt/jonas-sjostedt-du-med-lagst-pension-fortjanar-mer/>
- Skatteverket. (2004). *Belopp och procent - inkomståret 2004*. Hämtat från Skatteverket: <https://www.skatteverket.se/foretagochorganisationer/skatter/beloppprocent/2004.106.1a098b721295c544e1f800018195.html#h-Gavoskatt>
- Skatteverket. (2005). *Bouppteckning SKV 461*. Hämtat från Skatteverket: <https://www.skatteverket.se/download/18.6e795b103e5e0454180001785/1359707365835/46103.pdf>
- Skatteverket. (2017). *Beskattnings, sammandrag (inkomstår 2016)*.
- Socialdemokraterna. (2006). *Alla ska med- valmanifest 2006*. Hämtat från Socialdemokraterna: <https://www.socialdemokraterna.se/globalassets/var-politik/arkiv/valloften-manifest-och-analyser/valmanifest-2006.pdf>
- Socialdemokraterna. (21 juni 2017). *Kongress 2017*. Hämtat från Socialdemokraterna: <https://www.socialdemokraterna.se/var-politik/arkiv/kongresser/kongress-2017/>
- Socialdemokraterna. (30 mars 2017). *Pension – Jobben är avgörande för pensionerna*. Hämtat från Socialdemokraterna: <https://www.socialdemokraterna.se/var-politik/a-till-o/pension/>
- SOU. (2004:36). *Reformerade egendomsskatter*. Statens offentliga utredningar.
- SOU. (2004:66). *Reform av arvs- och gåvoskatter*. Statens offentliga utredningar.
- SOU. (2015:76). *Ett tandvårdsstöd för alla – fler och starkare patienter*. Stockholm: Statens offentliga utredningar - Regeringen.
- SOU. (2016:76). *Skatt på finansiell verksamhet*.
- SR. (3 april 2006). *Kortare dagar på förskolan efter maxtaxa*. Hämtat från Sveriges Radio: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=829978>
- Stockholm stad. (den 22 September 2017). *Förskolan – avgifter och inkomst*. Hämtat från Stockholms stad: <http://www.stockholm.se/ForskolaSkola/forskola/Avgifter/>
- Sundén, A. (2006). *The Swedish experience with the pension reform*. *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 22, no. 1.

- SvD. (2 april 2007). *Fler barn i förskolan med maxtaxa*. Hämtat från Svenska Dagbladet: <https://www.svd.se/fler-barn-i-forskolan-med-maxtaxa>
- Svenskt ekonomilexikon. (20 oktober 2017). *Diskontera*. Hämtat från Svenskt ekonomilexikon: <https://www.ekolex.se/definition/diskontera>
- Svenskt Näringsliv. (25 oktober 2017). *Slopad förmögenhetsskatt ett första steg*. Hämtat från Svenskt Näringsliv: <https://www.svensktnaringsliv.se/fragor/formogenhetsskatt/>
- SVT. (24 mars 2015). *Rika får mest av statens 30 miljarder i ränteavdrag*. Hämtat från Sveriges Television: <https://www.svt.se/nyheter/ekonomi/rika-far-mest-av-statens-30-miljarder-i-ranteavdrag>
- SVT Nyheter. (2 april 2007). *Fem år av ris och ros för maxtaxan*. Hämtat från SVT: <https://www.svt.se/nyheter/fem-ar-av-ris-och-ros-for-maxtaxan?>
- Tallberg Broman, I. (2009). *Mamma, pappa, förskolebarn – om förskolan som jämställdhetsprojekt*. Malmö Högskola.
- Tandläkartidningen. (5 maj 2014). *Skillnader i tandhälsa ökar*. Hämtat från Tandläkartidningen: <http://www.tandlakartidningen.se/arkivet/nyhet/tandhalsan-bättre-%E2%80%93-men-skillnaderna-okar/>
- The Guardian. (28 december 2008). *Three weeks that changed the world*. Hämtat från The Guardian: <https://www.theguardian.com/business/2008/dec/28/markets-credit-crunch-banking-2008>
- Vänsterpartiet. (15 september 2017). *Dubblat tandvårdsbidrag nästa år*. Hämtat från Vänsterpartiet: <http://www.vansterpartiet.se/dubblat-tandvardsbidrag-nasta-ar>
- Vänsterpartiet. (9 oktober 2017). *Vår Politik – Tandvård*. Hämtat från Vänsterpartiet: <http://www.vansterpartiet.se/politik/tandvard>
- World Wealth and Income Database. (2017). *Indicators: Sweden*. Hämtad från <http://wid.world/data/>
- XE. (26 oktober 2017). *Valutagrafer*. Hämtat från XE: <http://www.xe.com/sv/>
- Östberg, K. (2017). *Den solidariska välfärdsstaten och förändringarna i den politiska dagordningen*. Stockholm: Tankesmedjan Tiden.

Tankesmedjan Tiden vill stimulera
progressiv debatt kring de avgörande frågor
samhället står inför: globaliseringen, klimatet, arbetslös-
heten och den ökande ojämlikheten i resurser och möjligheter.

Tankesmedjan Tiden vill visa att det är möjligt att göra progressiv politik i en tid som
är både globaliserad och lokal. Vi vill visa att en sådan politik varken behöver vara dogmatisk,
låst vid sin historia eller ett resultat av kortsiktiga kampanjstrategier och triangulering.

Vi ger bland annat ut debattskrifter, tar fram rapporter
och ordnar seminarier.

Tankesmedjan Tiden innefattar även tidskriften
Tiden Magasin.

